

20 ปี ความหลากหลายทางชีวภาพ ในประเทศไทย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.วิสุทธิ์ ใบไม้

วิสุทธิ์ ใบไม้. (2552). 20 ปี ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. ใน เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ การประชุมวิชาการประจำปี โครงการ BRT ครั้งที่ 13 วันที่ 12-14 ตุลาคม 2552 ณ โรงแรมฮอลิเดย์ อินน์ จังหวัดเชียงใหม่. หน้า 127-174.

<https://stang.sc.mahidol.ac.th/stangmuseum>

[musc.museum](https://www.facebook.com/musc.museum)

LINE

@StangLibrary

20 ปี ความหลากหลายทางชีวภาพ ในประเทศไทย

“ความหลากหลายทางชีวภาพ” เป็นคำใหม่สำหรับสังคมไทยที่เริ่มนำมาใช้ในแวดวงวิชาการของไทยประมาณ 20 ปีที่แล้ว เมื่อมีการสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” ระหว่างวันที่ 16-17 ตุลาคม 2532 ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จ. เชียงใหม่ จัดโดยสาขาชีววิทยา สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานในประเทศไทยให้เข้มข้นและรู้เท่าทันกับความก้าวหน้าทางวิชาการและการวิจัยพื้นฐานของซีกโลกตะวันตก

ผมขอบรรยายในเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับที่มาที่ไปของ “ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีคิดและการบริหารจัดการงานวิจัยในบ้านเรา ซึ่งส่วนใหญ่มักเริ่มต้นด้วยการ คิดดี ทำดี แต่มักไม่ค่อยมีความต่อเนื่องและยั่งยืน เข้าทำนองสุภาพจิตไทย “ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ เหลาๆ ไปกลายเป็นบ้องกัญชา”

ตลอดเวลา 20 ปีที่ผ่านมา มีเหตุการณ์ทางวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาและการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพเกิดขึ้นมากมายในประเทศไทยซึ่งส่วนใหญ่ผมได้เข้าไปมีส่วนร่วมหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอยู่มากพอสมควร ผมต้องเดินสายไปบรรยายเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” ในสถาบันการศึกษาต่างๆ รวมทั้งร่วมเสวนาระดมความคิดเห็นและในที่ประชุมวิชาการต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมกันแล้วไม่น้อยกว่า 100 ครั้ง เพื่อเผยแพร่ความรู้และปลูกจิตสำนึกให้นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย นักวิชาการ ผู้บริหารและสาธารณชนได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของ

ทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม สังคมและภูมิปัญญา
ท้องถิ่น

สำหรับการบรรยายในที่ประชุมวิชาการประจำปีโครงการ BRT ครั้งที่ 13 นี้ (ปี 2552) นับเป็นรอบที่ 3 ที่จัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในช่วงเวลา 13 ปี (ครั้งแรกปี 2540 ครั้งที่ 2 ปี 2546) ผมจึงมีความประสงค์ที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับการศึกษาและการวิจัยรวมทั้งข้อสังเกตในเหตุการณ์สำคัญๆ ด้านความหลากหลายทางชีวภาพที่เกิดขึ้นในบ้านเราเท่าที่ผมได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อมรวมทั้งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาจากเอกสารวิชาการ เอกสารประกอบการประชุม หนังสือ หรือเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผมมีความคิดและมีความเชื่อว่าประวัติศาสตร์การศึกษาและการวิจัยเป็นเรื่องสำคัญที่ทุกคนควรจะได้เรียนรู้และศึกษาหาข้อมูลเพื่อเป็นบทเรียนสำหรับการเดินไปข้างหน้าและก้าวข้ามปัญหาและอุปสรรคต่างๆอย่างมีประสิทธิภาพ ผมจึงขอพูดเรื่องเกี่ยวกับที่มาที่ไปของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยไว้ในที่ประชุมแห่งนี้ เพราะผมอาจไม่มีโอกาสพูดถึงเรื่องนี้อีกใน 10-20 ปีข้างหน้า

ผมอยากฝากไว้ให้พวกเราได้ศึกษาและสานต่อเรื่องราวเกี่ยวกับการศึกษา การวิจัย การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ถ้าพวกเรายังเกาะเกี่ยวเหนียวแน่นกันอยู่เช่นนี้ก็ น่าจะเป็นพลังสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ในทางวิชาการด้านความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งจะเป็นฐานรากสำคัญที่จะนำพาประเทศไทยไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน-น้ำ-ป่า) ความหลากหลายทางชีวภาพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ก่อนปี 2532 การศึกษาชีววิทยาพื้นฐานในสถาบันวิชาการทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยเป็นเพียงการสำรวจความหลากหลายของสปีชีส์ (species diversity) ตามหลักอนุกรมวิธาน (taxonomy) ที่ไม่ค่อยมีการเชื่อมโยงกับการศึกษาความหลากหลายทางพันธุกรรม (genetic diversity) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในกระบวนการวิวัฒนาการโดยการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตให้เข้ากับ

สิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันตามสภาพความหลากหลายทางนิเวศวิทยา (ecological diversity) แต่ในสมัยนั้นนักวิชาการด้านชีววิทยาทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศยังไม่ได้ใช้คำที่มีความหมายทั้ง 3 คำนี้จนกระทั่งปี 2529 เมื่อนักวิชาการชั้นนำของโลกทั้งจากสหรัฐอเมริกาและยุโรปได้มาประชุมร่วมกันและเล็งเห็นความสำคัญของความเชื่อมโยงกันระหว่าง “สารพันธุกรรม-สปีชีส์-นิเวศวิทยา” ตามทฤษฎีวิวัฒนาการซึ่งล้วนมีความเกี่ยวพันกันเป็นระบบจนเกิดเป็นองค์ความรู้แบบบูรณาการภายใต้คำใหม่ คือ “ความหลากหลายทางชีวภาพ” (biological diversity หรือ biodiversity) (ดูวิสุทธิ ใบไม้ 2548)

ผมขอย้อนกลับไปมองถึงที่มาที่ไปของ “ความหลากหลายทางชีวภาพ” ในประเทศไทยก่อนปี 2532 เพื่อสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ของการพัฒนาการศึกษาและการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตามวิสัยทัศน์และวิธีคิดของผู้นำทางวิชาการและผู้บริหารงานวิจัยของประเทศไทยในสมัยนั้นโดยขอสรุปเหตุการณ์และกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญๆ ดังนี้

1. ย้อนมองการศึกษาและการวิจัยไทยในทศวรรษ 2500 - 2520

ภายใต้สถานการณ์การเมืองโลกซึ่งแยกออกเป็นสองขั้วระหว่างระบอบประชาธิปไตยของค่ายเสรีนิยมจากซีกโลกตะวันตก (ยุโรปและสหรัฐอเมริกา) และระบอบคอมมิวนิสต์จากค่ายประเทศตะวันออก (รัสเซียและจีนแผ่นดินใหญ่) การเมืองทั้ง 2 ค่ายนี้มีอิทธิพลและมีผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมากรวมทั้งประเทศไทยซึ่งตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางการเมืองและเศรษฐกิจภายใต้อิทธิพลจากประเทศที่พัฒนาแล้วจากซีกโลกตะวันตก

จุดเปลี่ยนของประเทศไทยในการพัฒนาประเทศยุคใหม่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2500 โดยมีการปฏิวัติรัฐประหารเปลี่ยนอำนาจการปกครองประเทศโดย พล.อ. สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามหมดอำนาจและให้ พล.ท. ถนอม กิตติขจรเป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งทำหน้าที่บริหารประเทศได้ประมาณหนึ่งปีจึงมีการปฏิวัติ

รัฐประหารครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2501 เพื่อเปิดทางให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นนายกรัฐมนตรี มีอำนาจเบ็ดเสร็จ คณะปฏิวัติได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งเข้ามามีอิทธิพลทางการเมืองและการทหาร รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการศึกษา (รวมทั้งการเรียนการสอนและการวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี) เพื่อให้ประเทศไทยพัฒนาไปตามแนวทางทุนนิยมของชาติตะวันตก โดยการปรับปรุงการบริหารจัดการหน่วยงานสำคัญ ๆ ที่พอสรุปได้ดังนี้ :

1.ปรับปรุง พ.ร.บ. “**สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ**” พ.ศ. 2493 โดยปรับโครงสร้างและการทำงานให้กว้างขวางขึ้นและเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “**สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ**” (2502) หรือ “**สภาพัฒนฯ**” ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรีโดยความช่วยเหลือจากธนาคารโลก เพื่อวางแผนและดำเนินงานด้านการพัฒนาประเทศตามแนวทางทุนนิยมตะวันตก โดยเริ่มทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504-2509 ต่อมาสำนักงานฯ นี้เปลี่ยนสถานภาพเป็น “**สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**” (สศช.) (2515) เพื่อทำหน้าที่วางแผนพัฒนาประเทศโดยนำเอาภาคสังคมเข้ามาใช้ควบคู่กับการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจอย่างจริงจังและต่อเนื่องสืบมาจนถึงแผน ฯ ฉบับที่ 10 (2550-2554)

2.ปรับปรุงโครงสร้าง “**สภาวิจัยแห่งชาติ**” โดยประกาศใช้ พ.ร.บ. สภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2502 แทน พ.ร.บ. พ.ศ. 2499 เพื่อให้สอดคล้องกับ “**สภาการศึกษาแห่งชาติ**” และจัดตั้ง “**สำนักงานสภาวิจัยแห่งชาติ**” ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี และต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไข พ.ร.บ. สภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. 2507 ซึ่งต่อมามีการแก้ไข พ.ร.บ. ฉบับนี้ในปี 2515 โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “**สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ**”(วช.) ซึ่งได้ออไปสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงานที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ในปี 2522

3.ประกาศใช้ พ.ร.บ. “**สภาการศึกษาแห่งชาติ**” พ.ศ. 2502 แทน พ.ร.บ. สภามหาวิทยาลัยแห่งชาติ พ.ศ. 2499 ในสังกัดสำนัก

นายกรัฐมนตรี เพื่อบริหารกิจการของมหาวิทยาลัยของรัฐในขณะนั้นทั้ง 5 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ได้รับพระราชทานนาม “มหาวิทยาลัยมหิดล” เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2512 และยกเลิก พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์) ต่อมาได้ปรับปรุงแก้ไขเป็น พ.ร.บ.สภาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2512 โดยรวมวิทยาลัยเอกชนด้วย และแต่งตั้ง “คณะกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ” เพื่อกำกับด้านนโยบายการศึกษาของชาติ

4.ปี 2501 จัดตั้งโรงเรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์ หรือที่รู้จักกันในนาม “โรงเรียนเตรียมแพทย์เชียงใหม่” มีนักเรียนรุ่นแรกชั้นเยี่ยมจำนวน 64 คน(พร้อมๆกับจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยภูมิภาคแห่งแรกของประเทศไทย) โดยจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐาน (เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์) คณิตศาสตร์และภาษาอังกฤษเป็นเวลา 2 ปี โดยมี ศ.ดร. สดางค์ มงคลสุข เป็นผู้บุกเบิกก่อตั้งและเป็นผู้อำนวยการคนแรก ปีถัดมาได้ปรับเป็นโรงเรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์โดยขยายการรับนักศึกษาสาขาอื่นเพิ่มเติมอีก 4 สาขา ได้แก่ เตรียมทันตแพทยศาสตร์ เตรียมเทคนิคการแพทย์ เตรียมสุขาภิบาล และเตรียมพยาบาลและอนามัยปริญญา ต่อมาในปี 2503 ศ.ดร. สดางค์ มงคลสุข ได้เสนอยกฐานะโรงเรียนเตรียมวิทยาศาสตร์การแพทย์เป็น “คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์” (ตั้งอยู่ที่บริเวณทุ่งพญาไท ตรงข้ามโรงเรียนอำนวยการศิลป์) ในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์และเริ่มรับนักศึกษา “สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์” รุ่นแรกจำนวน 63 คน ต่อมาคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้เพิ่มสาขาเตรียมเภสัชศาสตร์และเตรียมกายภาพบำบัด

ในช่วงเวลาเดียวกันรัฐบาลประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ก็เข้ามามีบทบาทในประเทศไทยโดยให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาและการวิจัย โดยเริ่มให้ทุนนักเรียนไทยภายใต้แผนการโคลอมโบ (Colombo Plan) หรือ “ทุนโคลอมโบ” ไปศึกษาปริญญาโท-เอกทางด้านวิทยาศาสตร์และ

วิศวกรรมศาสตร์ใน 2 ประเทศนี้ ศ.ดร.สตางค์ มงคลสุข จึงขอทุนโคลัมโบ (พร้อมกับทุน ก.พ.ของรัฐบาลไทย) โดยคัดเลือกนักศึกษาเรียนดีจากกลุ่มวิทยาศาสตร์การแพทย์และเตรียมแพทย์เชียงใหม่ไปเรียนทางด้านวิทยาศาสตร์ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอกในมหาวิทยาลัยในประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์รวมทั้งมหาวิทยาลัยในทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือเพื่อกลับมาช่วยพัฒนาการสอนและการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานในประเทศไทยตามที่ท่านอาจารย์สตางค์ได้วางแผนไว้แล้วต่อนกก่อตั้งโรงเรียนเตรียมแพทย์ฯ

ศ.ดร.สตางค์ มงคลสุข เป็นผู้บุกเบิกการวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานด้านอินทรีย์เคมีโดยการวิจัยสารออกฤทธิ์จากพืชสมุนไพรหลายชนิดของไทย พร้อมทั้งเปิดหลักสูตรบัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโทโดยได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ที่ส่ง Dr. J. Dinning มาช่วยสอนและวิจัยด้านชีวเคมีต่อมาในปี 2511 คณะวิทยาศาสตร์การแพทย์ได้ย้ายมาอยู่ที่ถนนพระราม 6 และยกฐานะเป็นคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดลพร้อมกับการจัดตั้งคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีโดยการสนับสนุนเงินทุนจากมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ โดยเปิดการเรียนการสอนและการวิจัยระดับปริญญาตรีด้านปรีคลินิก รวมทั้งบัณฑิตศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้านวิทยาศาสตร์ชีวภาพและได้จัดส่งศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญชาวอเมริกันมาช่วยบริหารจัดการงานสอนและงานวิจัยให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพทัดเทียมกับมหาวิทยาลัยชั้นนำของสหรัฐอเมริกาจึงนับว่าเป็นการเปิดมิติใหม่ของการศึกษาและการวิจัยวิทยาศาสตร์อย่างเต็มรูปแบบเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

ในขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งคณะเวชศาสตร์เขตร้อนในมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ในปี 2503 ภายใต้การนำของ ศ.นพ. จำลอง หาริณสุต คณบดีและเป็นผู้ก่อตั้งคณะใหม่นี้ (อยู่ที่ถนนราชวิถีไม่ไกลจากคณะวิทยาศาสตร์การแพทย์) เพื่อการวิจัยและศึกษาโรคเขตร้อนคู่ขนานไปกับ SEATO LAB (ปัจจุบัน คือ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์การแพทย์ทหาร - Armed Forces Research Institute for Medical Sciences - AFRIMS) ที่ทำวิจัย

โรคเขตร้อนเพื่อประโยชน์ทางการทหารอเมริกัน ได้แก่ โรคมาลาเรีย โรคไข้เลือดออก โรคอหิวาตกโรค เป็นต้น โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์การสนธิสัญญาป้องกันเอเชียอาคเนย์ หรือ สปอ. (Southeast Asia Treaty Organization - SEATO) ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่จัดตั้งขึ้นในปี 2498 โดยมีประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์เข้าเป็นรัฐภาคีหลักร่วมกับบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งประเทศไทย โดยมีสำนักงานใหญ่อยู่ที่กรุงเทพฯ (หัวมุมถนนศรีอยุธยากับถนนพระราม 6 ซึ่งเป็นที่ตั้งของกระทรวงการต่างประเทศในปัจจุบัน)

1.1 การวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ถึงแม้ว่าจะมีสภาวิจัยแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย แต่ก็ไม่ค่อยให้ความสนใจงานวิจัยชีววิทยาพื้นฐานในยุคนั้น เพราะผู้บริหารงานวิจัยในสมัยนั้นบอกไว้ชัดเจนว่าไม่สนับสนุน “งานวิจัยพื้นฐานที่สำรวจสิ่งมีชีวิตเพราะฝรั่งเขาไม่ทำกันแล้ว” ดังนั้น เงินทุนวิจัยส่วนใหญ่จึงให้กับงานวิจัยประยุกต์ที่หวังผลการใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ในเวลาอันสั้น (เป็นแนวคิดของผู้บริหารงานวิจัยที่สืบสานมาจนถึงทุกวันนี้)

การวิจัยวิทยาศาสตร์พื้นฐานรวมทั้งด้านชีววิทยาในมหาวิทยาลัยต่างๆ ในทศวรรษ 2500 มีน้อยมากเนื่องจากอาจารย์ส่วนใหญ่เน้นการสอนวิทยาศาสตร์พื้นฐานมากกว่าการทำวิจัยเพราะถือว่าการทำวิจัยเป็นเรื่องไกลตัวและไม่ใช่งานหลักของอาจารย์มหาวิทยาลัยในสมัยนั้น อีกทั้งยังขาดเงินทุนสนับสนุนการทำวิจัยพื้นฐานด้วย ส่วนใหญ่มีการทำวิจัยด้านอนุกรมวิธานพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ในหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กรมป่าไม้, กรมประมง, กรมปศุสัตว์, กรมวิชาการเกษตร เป็นต้น หน่วยงานราชการเหล่านี้มีเป้าหมายทำวิจัยประยุกต์ทางด้านการป่าไม้และการเกษตรเป็นหลักโดยเฉพาะการกำจัดหรือควบคุมแมลงศัตรูและเชื้อจุลินทรีย์ก่อโรคในพืชและในสัตว์เศรษฐกิจเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร สำหรับกระทรวงสาธารณสุขและคณะแพทยศาสตร์ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ยังเน้นการวิจัยประยุกต์ด้านชีววิทยาทางการแพทย์เป็นหลัก

รัฐบาลไทยในสมัยเริ่มต้นการพัฒนาประเทศได้จัดตั้งหน่วยงานวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์หลายแห่งโดยได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ดังพอจะสรุปได้ดังนี้

1.1.1 จัดตั้ง “สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์แห่งประเทศไทย” (สวป.) ในปี 2506 ภายใต้การสนับสนุนของรัฐบาลออสเตรเลียเพื่อทำวิจัยประยุกต์ด้านการเกษตรและอุตสาหกรรมรวมทั้งวิจัยชีววิทยาพื้นฐานด้านอนุกรมวิธานสัตว์และพืช เพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ โดยให้ สวป. เป็นองค์กรอิสระตามรูปแบบของ Commonwealth Scientific and Industrial Research Organization หรือ CSIRO ของประเทศออสเตรเลีย ซึ่งได้จัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาเป็นที่ปรึกษาหน่วยงานใหม่ในระยะแรกเริ่ม

ปี 2510 จัดตั้ง “สถานีวิจัยสะแกราช” ในสังกัด สวป. ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ อ. ปักธงชัย จ. นครราชสีมา และในปี 2519 สถานีวิจัยสะแกราชได้รับการคัดเลือกจากองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติหรือยูเนสโก (UNESCO) ภายใต้โครงการมนุษย์และชีวมณฑล (Man and Biosphere Programme หรือ MAB ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี 2514 ก่อนการก่อตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติหรือ UNEP ในปี 2515) โดยให้สถานีวิจัยแห่งนี้เป็นที่สงวนชีวมณฑลสะแกราช (Biosphere Reserve) เป็นแห่งแรกของประเทศไทย ต่อมา สวป. ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย” (วว.) ตาม พ.ร.บ. 2522 ในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน (วท.) ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ในปี 2522

1.1.2 จัดตั้ง “ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลภูเก็ต” ปี 2511 ในสังกัดกรมประมงตามข้อตกลงร่วมมือทางวิชาการสาขาชีววิทยาทางทะเลระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลเดนมาร์กซึ่งให้ความช่วยเหลือด้านเงินงบประมาณและบุคลากรรวมทั้งผู้เชี่ยวชาญ และในปี 2516 ศูนย์ชีววิทยาฯ ได้จัดทำวารสารวิชาการ “Phuket Marine Biological Center Research Bulletin” ต่อมาศูนย์ชีววิทยาฯ ได้รับการยกฐานะเป็น “สถาบันวิจัยชีววิทยาและประมงทะเล” ในปี 2539 ในสังกัดกรมประมง โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล

เดนมาร์กเป็นระยะที่ 2 (2539-2543) และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง” ในปี 2545 ในสังกัดกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ และเปลี่ยนชื่ออีกครั้งหนึ่งเป็น “สถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรทางทะเลชายฝั่งและป่าชายเลน” ในปี 2547 เพื่อทำหน้าที่สำรวจศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

1.2 การประชุมวิชาการด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม

- สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2491 และเริ่มจัดพิมพ์วารสารวิทยาศาสตร์ สมาคมวิทยาศาสตร์ฯได้เริ่มจัดกิจกรรมการประชุมทางวิทยาศาสตร์ครั้งแรกระหว่างวันที่ 7-11 ธันวาคม 2492 ณ ตึกพิลิกัส จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้รับสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทย ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2494 สมาคมฯ ได้จัดพิมพ์วารสารวิชาการฉบับภาษาอังกฤษ “Journal of the Science Society of Thailand (JSST)” เป็นครั้งแรกในปี 2517 และเปลี่ยนชื่อเป็น “ScienceAsia” ในปี 2542 เพื่อให้เป็นวารสารวิชาการระดับนานาชาติ

- การประชุมวิชาการเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาชีววิทยาสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างวันที่ 14-24 เมษายน 2514 ณ ตึก คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยคณะจัดตั้งสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้รับการสนับสนุนจาก UNESCO ต่อมาได้มีประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 42 (วันที่ 16 มกราคม 2515) จัดตั้ง “สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” (สสวท.) โดยมีนายสนั่น สุมิตร เป็นผู้อำนวยการคนแรก โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศจากโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) รวมทั้งการสนับสนุนด้านเครื่องมือและทุนดูงานและการฝึกอบรมจาก UNESCO ซึ่งได้ส่งผู้เชี่ยวชาญ คือ

Prof. Gordon H. Aylward จากประเทศออสเตรเลียมาเป็นทีปรึกษา สถาบันใหม่แห่งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์) และคณิตศาสตร์ โดยการปรับปรุงหลักสูตรแบบเรียน คู่มือและวิธีสอน ตลอดจนการปฏิบัติการทดลองให้ทันสมัยตามโลกตะวันตก ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายได้เข้าใจเนื้อหาและหัวข้อวิชาในหลักสูตรตลอดจนทัศนคติที่ดีต่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กำลังก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว จนได้แบบเรียนชีววิทยาฉบับร่างในต้นปี 2517 (ต่อมารัฐบาลไทยได้ตราเป็น พ.ร.บ. สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2541 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2548 ในกำกับกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน)

- ในขณะเดียวกันรัฐบาลไทยสมัยนั้นเห็นความสำคัญของการสอนและการวิจัยในสถาบันอุดมศึกษาจึงได้จัดตั้ง “ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ” ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 216 วันที่ 29 กันยายน พ.ศ. 2515 (ฉบับที่ 2) ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ถือเอาวันนี้เป็นวันสถาปนาทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ทบวงมหาวิทยาลัย” ในปี 2520 โดยให้หน่วยงานมีความเป็นอิสระและมีฐานะเทียบเท่ากระทรวง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการการอุดมศึกษาของชาติ ต่อมาปี พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2537 เพื่อให้มีอำนาจครอบคลุมมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ และในปี 2546 ทบวงมหาวิทยาลัยเปลี่ยนสถานภาพเป็น “สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา” (สกอ.) ภายใต้กำกับนโยบายของคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) ในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการจนถึงปัจจุบัน

- ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ชาวโลกตะวันตกก็ตื่นตัวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผลกระทบของการพัฒนาอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการแพทย์ นักวิชาการชั้นนำได้มารวมตัวกันระดมความคิดในการประชุมระดับโลกของสหประชาชาติด้านสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (United Nations Conference on the Human Environment) ระหว่างวันที่ 5-16 มิถุนายน 2515 ณ กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน จัดโดยองค์การ

สหประชาชาติร่วมกับรัฐบาลสวีเดน ทำให้มี“Stockholm Declaration” และกำหนดให้วันที่ 5 มิถุนายนของทุกปีเป็น “วันสิ่งแวดล้อมโลก” เพื่อปลุกกระแสสังคมโลกให้หันมาสนใจในสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ โดยสร้างหลักการเกี่ยวกับประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมในระดับนานาชาติ รวมทั้งสิทธิมนุษยชน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันมลพิษและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา ส่งผลให้มีการจัดตั้ง “โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ” (UNEP) ในปี 2515 ซึ่งให้ดำเนินการตามกรอบ “สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนา” เรื่อยมาจนนำไปสู่การประชุมสุดยอดของโลกครั้งแรก (UNCED) ในปี 2535 ที่ประเทศบราซิล

- สืบเนื่องจากการประชุมสุดยอดระดับโลกด้านสิ่งแวดล้อมของมนุษย์เมื่อปี 2515 รัฐบาลไทยได้ตอบรับผลการประชุมฯ ดังกล่าวโดยจัดตั้ง “คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ” (กก.วล.) ตาม พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2518 เพื่อดูแลและกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมโดยมีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ต่อมาได้ปรับปรุงกฎหมายสิ่งแวดล้อมใหม่โดยใช้ พ.ร.บ. ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 เพื่อขยายงานด้านสิ่งแวดล้อมให้กว้างขวางทั้งระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและประสานงานกับต่างประเทศโดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน กก.วล.

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหิดลจัดประชุมสัมมนาโครงการวิจัยป่าชายเลนเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม 2517 ณ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตามกระแสความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมของมนุษย์กับการพัฒนา เพื่อให้ นักวิชาการประมาณ 76 คนจากองค์กรและสถาบันต่างๆ ที่สนใจศึกษานิเวศวิทยาของทรัพยากรธรรมชาติชายเลนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงความคิดเห็น ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรมป่าไม้, กรมประมง, กรมทรัพยากรธรณี, กรมพัฒนาที่ดินและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น ที่ประชุมครั้งนี้ได้สะท้อนให้เห็นความสำคัญของ **ทรัพยากรชีวภาพในป่าชายเลนที่**

สัมพันธ์กับวิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น จึงเห็นสมควรให้มีการประชุมทางวิชาการระดับชาติขึ้นอีกครั้งหนึ่งในต้นปี 2519 และได้ตั้งคณะกรรมการดำเนินการจัดประชุมเกี่ยวกับการวิจัยในเรื่องดังกล่าว

- การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิจัยป่าชายเลนครั้งที่ 2 เรื่อง “ระบบนิเวศของทรัพยากรธรรมชาติชายเลน” ระหว่างวันที่ 10-15 มกราคม 2519 ณ ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลภูเก็ต โดยการสนับสนุนของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (เลขาธิการ: ศ.ดร. สง่า สรรพศรี), กรมประมง และ UNESCO มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 150 คนจากสถาบันต่างๆ ทั่วประเทศไทยและผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ การนำเสนอผลงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นเรื่องอนุกรมวิธานของสิ่งมีชีวิตทางทะเลและสิ่งแวดล้อมใน 5 ด้าน คือ พฤกษศาสตร์และการป่าไม้, สัตววิทยา, การประมงและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ, สภาวะแวดล้อมทางกายภาพ, การจัดการและอนุรักษ์ป่าชายเลน ที่ประชุมแห่งนี้มีความเห็นร่วมกันว่ารัฐบาลไทยควรสนับสนุนการวิจัยด้านนิเวศวิทยาป่าชายเลนให้มากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติป่าชายเลนอย่างจริงจัง เพื่อยับยั้งการทำลายป่าชายเลน แต่หลังจากการประชุม ฯ ครั้งนั้นแล้วการสานต่อนโยบายวิจัยชีววิทยาพื้นฐานในด้านต่างๆ ดังกล่าวรวมทั้งนิเวศวิทยา, พันธุศาสตร์, วิวัฒนาการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยก็ยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและถูกมองข้ามความสำคัญไปอย่างน่าเสียดาย

1.3 เริ่มพัฒนาการสอนและการวิจัยชีววิทยา

ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดตั้ง “โครงการปรับปรุงหลักสูตรวิทยาศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัย” (เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์ คณิตศาสตร์) ในต้นปี 2520 โดยมีศาสตราจารย์ ดร. กำจร มนูญปิจุ เป็นประธานกรรมการฯ โดยเสนอขอความช่วยเหลือจาก UNESCO และประเทศออสเตรเลีย เพื่อให้สอดคล้องกับการปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของ สสวท. ที่ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2515 แต่โครงการฯ ของทบวงมหาวิทยาลัยไม่ได้รับความช่วยเหลือ

จาก UNESCO ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้ดำเนินการเองโดยใช้งบประมาณแผ่นดินประจำปี

สำหรับการปรับปรุงหลักสูตรชีววิทยามีการร่วมตัวของคณาจารย์ด้านชีววิทยาจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ร่วมกันเขียนตำราชีววิทยานับร่างเล่มแรกของประเทศไทยในปี 2521 (ศาสตราจารย์ม.ร.ว. พุฒิพงศ์ วรวุฒิ เป็นประธานอนุกรรมการฯ และ ดร. วิสุทธิ ใบไม้ เป็นหัวหน้ากองบรรณาธิการ) และจัดให้มีการประชุมหัวหน้าภาควิชาชีววิทยาหรือผู้แทนและผู้สอนวิชาชีววิทยาในมหาวิทยาลัยต่างๆ จากทั่วประเทศไทย ระหว่างวันที่ 21-22 กันยายน 2521 ณ ห้องประชุมสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อระดมความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่จะทำให้การปรับปรุงตำราชีววิทยานับร่างให้ดีขึ้นและถูกต้องสอดคล้องกับการสอนวิชาชีววิทยาให้ทันสมัยที่สุด ต่อมาได้มีการปรับปรุงตำราชีววิทยาอย่างต่อเนื่องและจัดพิมพ์ฉบับปรับปรุงอีก 2 ครั้งจนถึงปี 2530 ซึ่งเป็นฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดและเป็นฉบับสุดท้ายของโครงการ ฯ นี้

ตลอดเวลา 10 ปีของการทำตำราชีววิทยาทำให้คณาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้มีโอกาสประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำเกี่ยวกับการเรียนการสอนและเชื่อมโยงไปถึงแนวทางการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานในบ้านเราซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งสาขาชีววิทยาของสมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ในปี 2522 (ประธาน : ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. พุฒิพงศ์ วรวุฒิ) โดยมีนโยบายจัดกิจกรรมการประชุมวิชาการชีววิทยาเป็นประจำทุกปีหรือทุก 2 ปี ตามความเหมาะสม โดยเริ่มต้นการสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 1 เรื่อง “การพัฒนาการเรียนการสอนชีววิทยาระดับอุดมศึกษา” ระหว่างวันที่ 16-18 มีนาคม 2524 ณ ห้องประชุมคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีการอภิปรายแนวทางการร่วมมือและการประสานงานการสอนและการวิจัยระหว่างนักชีววิทยาในประเทศไทย

กระแสการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานได้รับการสานต่อโดยมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “Primate Research in Thailand: Opportunities, Problems, Solutions” ระหว่างวันที่ 3-5 สิงหาคม 2521 ณ ห้องประชุม

จงจินต์ คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี จัดโดยภาควิชาชีววิทยา - แพทยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล (ดร.วอเรน บรอกเคลแมน และ ดร.วิสุทธิ ใบไม้ ร่วมประสานงานการประชุม ฯ) โดยเน้น การวิจัยชีววิทยาพื้นฐานด้านนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์สัตว์กลุ่มไพรเมตใน ประเทศไทยซึ่งกำลังอยู่ในภาวะถูกคุกคามเนื่องจากการทำลายถิ่นอาศัยในป่า ขึ้นเขตร้อน รวมทั้งการใช้สัตว์กลุ่มไพรเมตเพื่อการวิจัยพื้นฐานโดยเฉพาะ ทางด้านชีววิทยาการสืบพันธุ์ (Reproductive Biology) ซึ่งทำกันอย่าง กว้างขวางในขณะนั้นตามนโยบายสนับสนุนเงินทุนวิจัยเกี่ยวกับการคุมกำเนิด ขององค์การอนามัยโลก(WHO) โดยมีเป้าหมายในการประยุกต์ใช้ความรู้ ชีววิทยาพื้นฐานเพื่อการควบคุมประชากรโลกที่กำลังเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วใน สมัยนั้น

โครงการสัมมนามหาวิทยาลัยมหิดลครั้งที่ 3 เรื่อง “พันธุศาสตร์กับการ พัฒนาประเทศ” ระหว่างวันที่ 27 พฤศจิกายน - 1 ธันวาคม 2521 ณ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล เพื่อให้มีการรวมตัวกันของนักพันธุศาสตร์ ที่ทำการสอนและการวิจัยในสาขาต่าง ๆ ทั้งด้านการแพทย์ การเกษตร และการวิจัยพื้นฐานซึ่งมีอยู่น้อยในขณะนั้นและมีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน จากมหาวิทยาลัยและหน่วยงานของรัฐและเอกชน มีการเสนอผลงานวิจัย และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอน การวิจัยและการบริการด้านพันธุ ศาสตร์ของประเทศไทย ที่ประชุมมีความเห็นร่วมกันให้จัดตั้ง “ชมรมพันธุ ศาสตร์แห่งประเทศไทย” (ประธาน: ศ.พญ. คุณสุภา ณ นคร) และ กำหนดให้มีการประชุมวิชาการพันธุศาสตร์เป็นประจำทุก 2 ปี ต่อมาชมรม พันธุศาสตร์ได้พัฒนาก้าวหน้าจนสามารถจดทะเบียนเป็น “สมาคม พันธุศาสตร์แห่งประเทศไทย” ในปี 2527 และจัดกิจกรรมการประชุมสัมมนา วิชาการพันธุศาสตร์เป็นประจำทุก 2 ปี จนถึงปัจจุบัน

1.4 การพัฒนาสถาบันวิจัยและองค์การด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี

รัฐบาลไทยสมัยนั้นได้เล็งเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยีซึ่งเป็นฐานรากจำเป็นสำหรับการพัฒนาประเทศตามแนวทาทุน

นิยมของประเทศที่พัฒนาแล้วจากซีกโลกตะวันตก จึงมีนโยบายจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตามกระแสการพัฒนาประเทศ ที่พอสรุปได้ดังนี้

- จัดตั้ง “กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน” เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 และได้โอนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และ “สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วว.) ตาม พ.ร.บ. 2522 มาสังกัดในกระทรวงใหม่นี้เพื่อให้สถาบันฯ ใหม่ขยายงานวิจัยให้กว้างขวางมากขึ้น

- ปี 2525 สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้รับอนุมัติจากรัฐบาลไทยให้วันที่ 18 สิงหาคมของทุกปีเป็น “วันวิทยาศาสตร์แห่งชาติ” และเริ่มมอบรางวัลนักวิทยาศาสตร์ดีเด่น นักวิทยาศาสตร์อาวุโสและครูวิทยาศาสตร์แห่งชาติเป็นครั้งแรกพร้อมทั้งจัดงานสัปดาห์วิทยาศาสตร์แห่งชาติเป็นครั้งแรกระหว่างวันที่ 18-24 สิงหาคม 2525 ที่กรุงเทพฯ เพื่อให้สังคมไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศตามหลักสากล

- จัดตั้ง “ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ” (ศช.) เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2526 ในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เพื่อสนับสนุนงานวิจัยและพัฒนาใน 4 ด้านหลัก คือ ด้านอุตสาหกรรมและกึ่งอุตสาหกรรมการเกษตร, ด้านสาธารณสุข, ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม และด้านพันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ

- ปี 2528 จัดตั้ง “สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี” (กพวท. หรือ STDB: Science and Technology Development Board ซึ่งมีสำนักงานที่ชั้น 6 อาคารจรัญประกาย ถนนรัชดาภิเษก) โดยให้เป็นหน่วยงานพิเศษที่จัดตั้งขึ้นตาม พ.ร.บ. สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2522 ตามข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ซึ่งได้ลงนามความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2527 เพื่อส่งเสริมและ

สนับสนุนทุนวิจัยใน 3 สาขา คือ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ-เทคโนโลยีชีวภาพ, เทคโนโลยีวัสดุ, เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์ประยุกต์และคอมพิวเตอร์ โดยใช้เงินงบประมาณของรัฐบาลไทยร่วมกับเงินสนับสนุนให้เปล่าและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา (ผ่านองค์กร USAID) เป็นเวลา 7 ปี (2528-2535) โดยให้สำนักงาน กพวท. หรือ STDB ดำเนินการตามนโยบายของ “คณะกรรมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ” (กวทช.) (ต่อมา กพวท. ได้พัฒนาเป็น “สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ” (สวทช. หรือ NSTDA: National Science and Technology Development Agency) ตาม พ.ร.บ. ปี พ.ศ. 2534)

- จัดตั้ง “สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย” (TDRI : Thailand Developmental Institute) เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2527 โดยให้เป็นองค์กรอิสระแยกออกจากราชการและจดทะเบียนในรูปของมูลนิธิ (เพื่อยกเว้นภาษี) โดยได้รับการสนับสนุนด้านการเงินจากภาคเอกชน คือ หอการค้าไทย, สมาคมอุตสาหกรรมไทยและสมาคมธนาคารไทย และได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากรัฐบาลแคนาดาผ่านองค์กรสนับสนุนความช่วยเหลือระหว่างประเทศของรัฐบาลแคนาดา (Canadian International Development Agency หรือ CIDA) เป็นเวลา 5 ปี (2527-2532) สถาบันวิจัยฯ นี้มีหน้าที่ทำวิจัยเชิงนโยบายเป็นแห่งแรกของประเทศไทย

- ปี 2527 จัดตั้ง “กองทุนพัฒนาท้องถิ่นไทย-แคนาดา (Local Development Assistant Program-LDAP)” โดยเงินทุนสนับสนุนจาก CIDA เป็นเวลา 5 ปี (2527-2532) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยในระดับท้องถิ่นไทย ต่อมาได้ปรับกองทุนเป็น “มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา” (มชพ.) และ “สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา” (สทพ.) ในปี 2534 โดยการสนับสนุนจาก CIDA เพื่อให้เกิดความคล่องตัวสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นโดยการฟื้นฟูและพัฒนาของผู้นำท้องถิ่นและสถาบันต่างๆ ในชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มั่นคงตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาแบบพึ่งตนเองของชุมชน

2. บนเส้นทางสู่ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

การประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่อง “National Forum on Biodiversity” ระหว่างวันที่ 21-24 กันยายน 2529 ณ กรุง Washington D.C. โดยการสนับสนุนของ National Academy of Sciences และ Smithsonian Institution โดยมีผู้เชี่ยวชาญชีววิทยาต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม เพื่อประมวลผลงานทางวิชาการด้านชีววิทยาในมิติต่างๆ และรวบรวมบทความทั้งหมดไว้ในหนังสือเรื่อง “BioDiversity” (Wilson, 1988) ซึ่งได้ให้ข้อมูลและความคิดเห็นทางวิชาการที่สำคัญยิ่งที่จุดประกายให้ชาวโลกได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรชีวภาพที่ถูกทำลายไปมากในช่วง 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมาและกำลังถูกคุกคามอย่างมากจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนแบบทุนนิยมตามกระแสโลกาภิวัตน์

เพื่อเป็นการตอบรับผลจากการประชุมนานาชาติด้าน Biodiversity ที่กรุง Washington D.C. ดังกล่าว กลุ่มงานวิจัยนิเวศวิทยาและการอนุรักษ์และพันธุศาสตร์ ภาควิชาชีววิทยา-พฤกษศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ประสานงานโดย ศ.ดร. วอเรน บรอดเคลแมน ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ และ รศ.ดร. สมโภชน์ ศรีโกสามาตร จึงได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง “Workshop on Conservation Biology” ระหว่างวันที่ 28-31 กรกฎาคม 2530 ณ ห้องประชุมจจจจจจ คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี รวมทั้งกิจกรรมการออกศึกษาภาคสนามในพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว จ. จันทบุรี โดยการสนับสนุนของภาควิชาชีววิทยา-พฤกษศาสตร์ ร่วมกับ Wildlife Conservation International (WCI), New York Zoological Society แห่งสหรัฐอเมริกา ซึ่งนับว่าเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านชีววิทยาเชิงอนุรักษ์เป็นครั้งแรกในประเทศไทยและในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ การประชุม ฯ ครั้งนี้มีนักวิจัยที่มีความเชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์จากต่างประเทศ เช่น Prof. D. Woodruff, Prof. S. Hubbell และนักวิชาการของไทยเข้าร่วมประชุมประมาณ 90 คน ที่มาจากมหาวิทยาลัย หน่วยงานราชการและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ผู้เข้าร่วมประชุมได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานในประเทศไทยโดยเน้นการ

วิจัยด้านนิเวศวิทยา ประชากร พันธุศาสตร์และวิวัฒนาการ เพื่อการอนุรักษ์ และการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพอย่างมีประสิทธิภาพ

การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ได้ทบทวนและติดตามความก้าวหน้า งานวิจัยด้านอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตในประเทศยุโรปและสหรัฐอเมริกาที่ให้ความสนใจในประเด็นผลกระทบจากการสูญเสียสิ่งมีชีวิตจำนวนมากจากการบุกรุกทำลายป่าในประเทศเขตร้อนที่นักวิชาการชั้นนำของโลกได้ดำเนินการ ศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลทางวิชาการมาตั้งแต่ปี 2523 (WCS, 1980) และองค์การระหว่างประเทศได้จัดการประชุมระดับนานาชาติหลายครั้งเพื่อ เจรจาหามาตรการการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพโดยมอบให้สหพันธ์ นานาชาติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติ (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources หรือ IUCN) ทำ หน้าที่ยกร่างข้อตกลงว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity หรือ Biodiversity) ในปี 2530 (ต่อมาร่างข้อตกลงดังกล่าวได้ถูก พัฒนาเป็นร่างอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity หรือ CBD) เพื่อใช้เป็นเอกสารสำคัญสำหรับการ ประชุมสุดยอดของโลกที่กำหนดไว้ในกลางปี 2535 ที่ประเทศบราซิล)

หลังจากการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มหาวิทยาลัยมหิดล ปี 2530 แล้ว ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ ได้ปรึกษาร่วมกับ ศ.ดร. วอเรน บรอดเคลแมน หลายครั้งเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนและการวิจัยพื้นฐาน ทางด้าน พันธุศาสตร์ นิเวศวิทยา วิวัฒนาการ และชีววิทยาเชิงอนุรักษ์ให้มีการขยายวงมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็เป็นที่น่าทึ่งที่ทราบว่าประชาคมวิจัย ชีววิทยาในยุโรปและอเมริกาเหนือกำลังตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์และใช้ ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพด้วย พวกเรารู้สึกตื่นเต้นที่ได้เห็นและได้อ่าน หนังสือเรื่อง “BioDiversity” (Wilson, 1988) ซึ่งมีบทความวิชาการของ ผู้เชี่ยวชาญด้านชีววิทยาพื้นฐานสาขาต่างๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและ มูลค่าของทรัพยากรชีวภาพที่กำลังถูกคุกคามโดยเฉพาะในพื้นที่ป่าเขตร้อนทั่วโลก ด้วยความตระหนักถึงความสำคัญเร่งด่วนในประเด็นดังกล่าว ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ กับ ศ.ดร. วอเรน บรอดเคลแมน จึงได้ปรึกษาร่วม

ร่วมกันว่าน่าจะได้เผยแพร่ความรู้และแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่อง “BioDiversity” ที่กำลังอยู่ในความสนใจอย่างมากของผู้บริหารและนักวิชาการ รวมทั้งองค์กรนานาชาติในซีกโลกตะวันตก เราจึงได้ประสานงานกับ ศ. อักษร ศรีเปล่ง ประธานสาขาชีววิทยา สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยเราเห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องนำเรื่อง “BioDiversity” เป็นหัวข้อใหญ่ในการสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 ซึ่งมีกำหนดจะจัดที่เชียงใหม่ในกลางเดือนตุลาคม 2532 โดยได้มอบหมายให้ ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ และ ศ.ดร. วอเรน บรอดเคลแมน วางแผนจัดการเกี่ยวกับการบรรยาย วิชาการและประสานงานขอความร่วมมือสนับสนุนจาก USAID โดยให้การสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นจาก นักวิชาการและนักชีววิทยาพื้นฐานจากมหาวิทยาลัย หน่วยงานของรัฐและ ภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยชีววิทยา เพื่อให้สอดคล้องประสานกับกระแสการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพของประเทศในซีกโลกตะวันตกด้วย

การสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” ระหว่างวันที่ 16-18 ตุลาคม 2532 ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ จ. เชียงใหม่ จัดโดยสาขาชีววิทยา สมาคมวิทยาศาสตร์ฯ ร่วมกับ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และได้รับการสนับสนุนจาก USAID ทั้งการเงินและผู้เชี่ยวชาญด้านชีววิทยาเชิงอนุรักษ์จากต่างประเทศ (Prof. P. Ashton, Prof. D. Woodruff, Prof. S. Hubbell) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนมากถึง 400 คน เพราะ**ความหลากหลายทางชีวภาพ**เป็นเรื่องใหม่สำหรับนักชีววิทยาและนักวิชาการของไทยและเพิ่งนำมาใช้อย่างเป็นทางการในประเทศไทย ในการประชุมฯ ครั้งนี้ซึ่งมีการนำเสนอข้อมูลของสิ่งมีชีวิตกลุ่มต่างๆ โดยนักวิชาการของไทยและมุมมองจากผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศตลอดจนการแสวงหาแนวทางการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น(สิริวัฒน์ วงษ์ศิริ และศุภชัย หล่อโลหการ, บรรณาธิการ, 2532) ที่ประชุมยังเห็นชอบกับข้อเสนอให้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพต่อเนื่องอีก 4 ครั้งในปี 2533 เพื่อไม่ให้เรื่องนี้เงียบหายไปเหมือนอย่างการประชุมปฏิบัติการด้านระบบนิเวศของ

ทรัพยากรธรรมชาติชายเลนซึ่งจัดขึ้นที่ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลภูเก็ตเมื่อปี 2519 ตั้งที่กล่าวไว้ข้างบนและเพื่อให้มีการติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการ ด้านความหลากหลายทางชีวภาพของนักวิจัยจากซีกโลกตะวันตก

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ ได้รับเชิญเป็นวิทยากร บรรยายพิเศษเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” เพื่ออธิบายความหมาย คุณค่าและความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยในที่ ประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยครั้งที่ 15 (วทท 15) ระหว่างวันที่ 18-20 ตุลาคม 2532 ณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จากข้อเสนอของที่ประชุมสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 ที่เชียงใหม่ คณะทำงานวิชาการโดย ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้และ ศ.ดร. วอเรน บรอดเคลแมน ได้จัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการด้านความหลากหลายทางชีวภาพอีก 4 ครั้งในปี 2533 โดยจัดที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 3 ครั้งในเดือนเมษายน และที่มหาวิทยาลัยมหิดล 1 ครั้งในเดือนกรกฎาคมโดยเน้นเรื่องที่สำคัญ คือ (1) ประชากรและชุมชนนิเวศวิทยา (2) ชีววิทยาเชิงวิวัฒนาการและซิสเทมาติกส์ (3) การจัดการสปีชีส์และการใช้ประโยชน์ (4) ข้อมูลที่จำเป็น สำหรับการวิจัยชีววิทยา ผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ทั้ง 4 ครั้งได้ข้อสรุปที่สำคัญเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไขเพื่อให้งานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยเดินหน้าอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น (Biodiversity in Thailand : Research priorities for sustainable development, 1991)

ต่อเนื่องจากการประชุมวิชาการด้านความหลากหลายทางชีวภาพ ดังกล่าว คณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการประสานงานกับสภาสหภาพวิทยาศาสตร์ระหว่างประเทศ (International Council of Scientific Unions หรือ ICSU-ไทย) (ประธาน : ศ.ดร. สง่า สรรพศรี ปลัดกระทรวง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน) ได้แต่งตั้ง “คณะ อนุกรรมการว่า ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” เพื่อนำความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะจากการสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 และจากผลการสัมมนาเชิงปฏิบัติการทั้ง 4 ครั้งเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้ได้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

คณะอนุกรรมการฯ ได้เสนอแนวทางการจัดตั้ง **ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ** เพื่อให้เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่สนับสนุนทุนวิจัย เป็นศูนย์รวบรวมตัวอย่างสิ่งมีชีวิตและเป็นแหล่งเรียนรู้โดยจัดทำพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ(Natural History Museum) และประสานงานการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ โดยกรมป่าไม้เสนอให้ใช้พื้นที่อุทยานแห่งชาติบริเวณจังหวัดราชบุรีที่ติดกับชายแดนพม่าเป็นที่ตั้งของศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพและให้เป็นองค์กรอิสระอยู่ในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและการพลังงาน แต่โครงการจัดตั้งองค์กรอิสระฯ ดังกล่าวมีปัญหาทางด้านนโยบายและแนวคิดของผู้บริหารไม่ชัดเจนและไม่จริงจัง ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนการจัดตั้งศูนย์ฯ ดังกล่าวมาเป็นการจัดตั้ง “องค์การสวนพฤกษศาสตร์” ในสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ตามแบบองค์การสวนสัตว์) ในปี 2534 โดยมีสำนักงานขององค์การสวนพฤกษศาสตร์อยู่ที่บริเวณชายป่า ที่ อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่ ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยงานที่สำคัญแห่งหนึ่งที่จะช่วยขับเคลื่อนการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพด้านพืชในประเทศไทย

- ในปี 2532 จัดตั้ง “ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก” หรือรีคอฟ (RECOFTC) ในสังกัดมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติจากท้องถิ่นในภูมิภาคนี้ เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- การสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 8 เรื่อง “Global Change: Effects on Tropical Forests, Agriculture, Urban and Industrial Ecosystems” ระหว่างวันที่ 22-24 ตุลาคม 2533 ที่กรุงเทพฯ จัดโดยสาขาชีววิทยา สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยรามคำแหง กรมป่าไม้และสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน โดยการสนับสนุนเงินทุนจาก ITTO และองค์กรอื่นๆ อีกหลายองค์กร สรุปผลว่าประเทศที่กำลังพัฒนา รวมทั้งประเทศไทยควรจัดทำนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ

นิเวศวิทยาของป่าเขตร้อนอย่างจริงจัง (Kongtong et al., 1991) การประชุมครั้งนี้มีความเชื่อมโยงต่อเนื่องกับการสัมมนาชีววิทยา ครั้งที่ 7 เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” ที่ จ. เชียงใหม่ ในปี 2532 การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นกระแสการตื่นตัวที่สำคัญด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งจะเป็นหัวข้อใหญ่เรื่องหนึ่งในการประชุมสุดยอดของโลกในปี 2535 ที่ประเทศบราซิล

- การสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 9 เรื่อง “ศักยภาพทางชีววิทยาในยุคไฮ-เทค” ระหว่างวันที่ 9-11 ตุลาคม 2534 ณ อาคารศูนย์เรียนรวมมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตท่าพระ จัดโดย สาขาชีววิทยา สมาคมวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ ร่วมกับ ภาควิชาชีววิทยา มหาวิทยาลัยศิลปากรเพื่อต่อเนื่องจากการสัมมนาชีววิทยา ครั้งที่ 7 และครั้งที่ 8 ดังที่กล่าวมาข้างบนเพื่อกระตุ้นให้นักวิชาการของไทยทำวิจัยชีววิทยาพื้นฐานและการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จัดตั้ง “สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ” (สวทช.) ตาม พ.ร.บ. พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พ.ศ. 2534 ซึ่งพัฒนาต่อจาก STDB โดยรวมเอาหน่วยงาน 3 แห่งในกำกับดูแลของคณะกรรมการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (กวทช.) คือ ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.), ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ (ศว.) และศูนย์เทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์แห่งชาติ (ศอ.) เข้าไว้ด้วยกัน โดย สวทช. มีวิธีการบริหารอิสระออกนอกระบบราชการ แต่ก็ยังอยู่ภายใต้นโยบายการดำเนินงานของ กวทช.

- ในช่วงปี 2534-2535 ได้มีการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) ภายใต้การอำนวยความสะดวกของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP) จนได้ข้อยุติในที่ประชุมครั้งสุดท้ายในเดือนพฤษภาคม 2535 ที่เมืองไนโรบี ประเทศเคนยา เพื่อใช้เป็นเอกสารสำคัญเพื่อการพิจารณาในที่ประชุมสุดยอดของโลกครั้งแรกด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา กลางปี 2535 ที่ประเทศบราซิล

- สืบเนื่องจากอนุสัญญาฯ (CBD) ดังกล่าวสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (เปลี่ยนจากชื่อกระทรวง ฯ เดิมเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2535) จัดทำรายงานระดับประเทศเรื่อง “Thailand Country Study on Biodiversity” (ปี 2535) โดยการสนับสนุนจาก UNEP เพื่อประมวลสถานการณ์และข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยเพื่อใช้เป็นเอกสารนำเสนอต่อที่ประชุมสุดยอดของโลก ในการประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (Earth Summit: United Nations Conference on Environment and Development หรือ UNCED) ระหว่างวันที่ 3-14 มิถุนายน 2535 ณ เมืองริโอ เดอ จาไนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล การประชุม ฯ ครั้งนั้นสามารถโน้มน้าวให้ผู้แทนจากนานาชาติทำข้อตกลงที่สำคัญร่วมกัน 5 เรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง “อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ” (Convention on Biological Diversity หรือ CBD) และ ”แผนปฏิบัติการ 21” (Agenda 21) เพื่อหามาตรการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในคริสต์ศตวรรษที่ 21 เอกสารสำคัญทั้ง 2 ฉบับนี้ใช้เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศภาคีและถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนซึ่งผู้แทนรัฐบาลไทยโดยปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้ร่วมลงนามรับรองเอกสารสำคัญทั้ง 2 ฉบับนี้พร้อมกับผู้แทนรัฐบาลนานาชาติรวมทั้งหมด 157 ประเทศ (ต่อมาอนุสัญญาฯ (CBD) มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 29 ธันวาคม 2536 เมื่อมีรัฐภาคีให้สัตยาบันครบ 30 ประเทศและถือเอาวันที่ 29 ธันวาคมของทุกปีเป็น “วันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ” ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนมาเป็นวันที่ 22 พฤษภาคมของทุกปีจนถึงปัจจุบัน)

- จัดตั้ง “สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย” (สกว.) ตาม พ.ร.บ. กองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2535 โดยดำเนินงานเป็นองค์กรอิสระแยกออกจากระบบราชการภายใต้การกำกับของสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาในด้านต่างๆ และเสริมสร้างความแข็งแกร่ง

ให้แก่ประชาคมวิจัยของประเทศไทยในทุกด้านในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติ

- การสัมมนาวิชาการ เรื่อง “เราจะรักษาป่าอนุรักษ์ที่มีให้คงอยู่และเพิ่มขึ้นได้อย่างไร?” วันที่ 14 พฤศจิกายน 2535 ณ อาคารรีคอฟ (RECOFTC) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดโดยมูลนิธิสิบนาคะเสถียรร่วมกับรีคอฟ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรชีวภาพให้กับทุกภาคส่วนของสังคมไทย

3. การเตรียมความพร้อมของประเทศไทย

เนื่องจากความหลากหลายทางชีวภาพเป็นเรื่องใหม่ในแวดวงวิชาการและสังคมไทย ทุกฝ่ายของภาครัฐและภาคเอกชนจึงให้ความสนใจในเรื่องนี้เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในสังคมทุกระดับนับตั้งแต่ชุมชนในชนบทจนถึงระดับประเทศและระดับนานาชาติที่อยู่ร่วมโลกเดียวกันนี้ จึงมีกิจกรรมทางวิชาการ ทางสังคมและทางการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพ และสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นมากมายหลายเรื่องในประเทศไทยหลังจากการประชุมสุดยอดของโลก (UNCED) ในปี 2535 ที่ประเทศบราซิลซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

- ปี 2536 จัดตั้ง “สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย” ในกำกับของมูลนิธิสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย (ประธาน : ศ.ดร.ไพจิตร เอื้อทวีกุล) เพื่อศึกษาและกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมในระยะยาว (ในแนวทางเดียวกับ “สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย” หรือ TDRI) สถาบันสิ่งแวดล้อมไทยเน้นการทำหน้าที่วิจัยให้ได้ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ทันสมัย โปร่งใส เชื่อถือได้ โดยประสานการทำงานร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) และสื่อมวลชน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถเผยแพร่สู่สาธารณชนและสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ (ดิน-น้ำ-ป่า) และสิ่งแวดล้อมที่จะเป็นฐานรากสำคัญสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศและระดับภูมิภาค

- การประชุมสัมมนาวิชาการพันธุศาสตร์ ครั้งที่ 8 เรื่อง “พันธุศาสตร์ยุคใหม่” (The New Genetics) ระหว่างวันที่ 29 มีนาคม – 1 เมษายน 2536 ที่มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา เพื่อระดมความคิดเกี่ยวกับการวิจัยพันธุศาสตร์รวมทั้งแนวทางการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย (ดาวรุ่ง กังวานพงศ์ และวิสุทธิ ใบไม้, บรรณาธิการ, 2537)

- การประชุมเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนา” วันที่ 10 เมษายน 2536 ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดโดยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (สทพ.) ร่วมกับคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เพื่อระดมความคิดเห็นในแง่มุมคิดต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพกับการพัฒนาที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ การประชุมครั้งนี้เป็นแรงบันดาลใจให้นักวิชาการด้านต่างๆ รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านและนักพัฒนาสังคมชุมชนท้องถิ่นรวมตัวกันจัดประชุมเป็นครั้งที่ 2 เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน” วันที่ 28 มิถุนายน 2536 ณ ห้องประชุมสารสนเทศ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (สทพ.) และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเพื่อเป็นเวทีสาธารณะสำหรับนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความเชื่อมโยงเกี่ยวพันกันของความหลากหลายทางชีวภาพกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสังคมไทยเพื่อให้สาธารณชนทั่วไปและผู้บริหารของรัฐบาลไทยเข้าใจในคุณค่าของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย (วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์, บรรณาธิการ, 2536)

- สืบเนื่องจากผลการประชุมสุดยอดของโลก (UNCED ปี2535) ที่ประเทศบราซิลรัฐบาลไทยได้แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ” เมื่อวันที่ 16 มิถุนายน 2536 โดยมีสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในสังกัดกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการเพื่อรองรับอนุสัญญาฯ (CBD) ที่ประเทศไทยได้ลงนามรับรองไว้ใน

ประชุมสุดยอดของโลก คณะอนุกรรมการอนุสัญญาฯ (CBD) ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพภายในประเทศและระหว่างประเทศโดยรวบรวมข้อมูลและทำกิจกรรมรวมทั้งการจัดประชุมวิชาการด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพเป็นประจำทุกปี

- คณะอนุกรรมการอนุสัญญาฯ (CBD) และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติสาขาเกษตรศาสตร์และชีววิทยาจัดประชุมสัมมนาวิชาการเรื่อง “คนกับธรรมชาติ: วิฤตการณ์การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพและแนวทางการแก้ไขที่ยั่งยืน” วันที่ 24 ธันวาคม 2536 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล โดยมี ดร. อำนวย วีรวรรณ รองนายกรัฐมนตรีเป็นประธานการประชุม ฯ เพื่อระดมความคิดจากนักวิชาการและกระตุ้นเตือนให้รัฐบาลและผู้บริหารระดับสูงได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรชีวภาพและให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย โดยที่ประชุมเสนอให้จัดตั้งองค์การอิสระเพื่อการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพให้มีประสิทธิภาพ (เป็นข้อเสนอครั้งที่ 2 หลังจากไม่ประสบความสำเร็จในครั้งแรกปี 2534) ซึ่งต่อมากระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้จัดประชุมติดตามผลการประชุมที่ทำเนียบรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่อง “การดำเนินโครงการความหลากหลายทางชีวภาพ” เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2538 โดยมีผู้แทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (สผ., วช., ศช., สน.สป.) ของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เข้าร่วมด้วยที่ประชุมมีมติให้จัดตั้ง “ศูนย์วิจัยและพัฒนาเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ” ภายใต้กำกับของกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ เพื่อศึกษาวิจัยและบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพให้เป็นเอกภาพ และประสานงานกับองค์กรนานาชาติอย่างเป็นระบบ โดยให้สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ นำเสนอเรื่องการจัดตั้งศูนย์วิจัยและพัฒนาฯ ดังกล่าวต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติพิจารณาให้ความเห็นชอบ แต่เรื่องการจัดตั้งองค์กรฯ ดังกล่าวที่มีความสำคัญต่อประเทศไทยกลับเงียบหายไปอีกครั้งหนึ่งอย่างน่าเสียดายโดยไม่ทราบสาเหตุ

- ในต้นปี 2537 ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) ได้แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการโครงการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน” เพื่อดำเนินการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทยตามแผนปฏิบัติการ 21 และอนุสัญญาฯ (CBD) ซึ่งต่อมาศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) จัดการประชุมวิชาการประจำปีเรื่อง “เทคโนโลยีชีวภาพกับความหลากหลายทางชีวภาพ” วันที่ 18 กันยายน 2537 ณ โรงแรมรอยัลออร์คิด เซอราตัน กรุงเทพฯ เพื่อให้นักวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพซึ่งเป็นกิจกรรมเพื่อรองรับอนุสัญญาฯ (CBD) ตามกระแสในขณะนั้น

- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติร่วมกับ Japan Bioindustry Association (JBA) จัดประชุมวิชาการนานาชาติเรื่อง “International Forum on Conservation and Sustainable Use of Tropical Bioresources” ระหว่างวันที่ 30 มกราคม – 2 กุมภาพันธ์ 2537 ณ โรงแรมเชียงใหม่ออร์คิด จ. เชียงใหม่ เพื่อกระตุ้นเตือนให้ภาครัฐและภาคเอกชนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และร่วมมือกันสนับสนุนการวิจัยในเรื่องนี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

- การสัมมนาวิชาการ เรื่อง “คนกับความหลากหลายทางชีวภาพ: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” วันที่ 18 มีนาคม 2537 จัดโดยสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น เพื่อระดมความเห็นจากนักวิชาการของมหาวิทยาลัยในสาขาต่างๆ รวมทั้งผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนในภาคอีสาน เพื่อพัฒนางานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนท้องถิ่น

- การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่อง “Measuring and Monitoring Biodiversity in Tropical and Temperate Forests” ระหว่างวันที่ 28 สิงหาคม – 1 กันยายน 2537 ณ โรงแรมดิเอ็มเพรส จ. เชียงใหม่ จัดโดยกรมป่าไม้ร่วมกับองค์กรนานาชาติ ได้แก่ IUFRO, CIDA, FAO, FORSPA

เป็นต้น การประชุมครั้งนี้เป็นการตอกย้ำความสำคัญของการวิจัยและความรู้พื้นฐานด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพของป่าเขตร้อนอย่างยั่งยืน

- การประชุมระดมความคิดเรื่อง “แนวความคิดหลักของวิชาชีววิทยายุคใหม่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย” ระหว่างวันที่ 13-14 ตุลาคม 2537 ณ โรงแรมสยามเบเวอริ ถนนรัชดาภิเษก จัดโดย สสวท. มีการบรรยายเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพโดย ศ.ดร. วิสุทธิ ใบบำ เพื่อให้ครูแกนนำของโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศไทยได้รับความรู้และความเข้าใจใน ความสำคัญของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ เพื่อนำไป ประกอบการเรียนการสอนและขยายผลเผยแพร่ให้แก่ครูและนักเรียนชั้นมัธยมและสาธารณชนทั่วไปในท้องถิ่น

- การประชุมระดมความคิดเรื่อง “แผนงานวิจัยและพัฒนาเพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพภาคใต้” ระหว่างวันที่ 18-19 พฤศจิกายน 2537 ณ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (มอ.) วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ และผู้แทนจากองค์กรพัฒนาเอกชนตลอดจนผู้สนใจทั่วไปเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการวิจัยและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในภาคใต้เพื่อสร้างเครือข่ายการวิจัยให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

4. การวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ – โครงการ BRT

กระแสการตื่นตัวเกี่ยวกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพกำลังกระเพื่อมอย่างแรงในช่วง 2-3 ปีหลังจากการประชุม UNCED แต่ก็ยังขาดการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม (ดังกล่าวโดยสรุปข้างบน) กระนั้นก็ตามนับว่าเป็นโอกาสดีที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ตาม พ.ร.บ. 2535 ได้เห็นความสำคัญ ของทรัพยากรชีวภาพในการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ในต้นปี 2537 ศ.นพ.

วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการคนแรกของ สกว. ได้ขอให้ ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ ช่วยทำการศึกษาสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย เพื่อประมวลความรู้และความต้องการนักวิชาการไทยด้านความหลากหลายทางชีวภาพพร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างนักวิชาการรุ่นใหม่ในด้านนี้ รวมทั้งความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์ด้านความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย แต่เนื่องจาก ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ ติดภารกิจสำคัญเกี่ยวกับการแข่งขันชีววิทยาโอลิมปิกที่ประเทศไทยเป็นเจ้าภาพในกลางปี 2537 ทำให้การศึกษาดังกล่าวล่าช้าไปจนถึงปลายปี 2537 ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ จึงได้เลื่อนการศึกษาสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพอย่างเป็นระบบตามวิธีการที่ถือปฏิบัติเสมอมา คือ **อ่าน(ฟัง)-คิด-เขียน(พูด)** โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือและวารสารวิชาการ เอกสารบันทึกรายงานการประชุมวิชาการ จัดเวทีระดมความคิดเห็น และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานเพื่อนำข้อมูล ความคิดและข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ทั้งหมดมาทบทวน ประมวลและสังเคราะห์ รวมทั้งประชุมปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางและนักวิชาการผู้รู้บางท่านจนสามารถรวบรวมข้อคิดเห็นครบประเด็นสำคัญต่างๆ โดยใช้เวลาประมาณ 4 เดือน (พฤศจิกายน 2537 - กุมภาพันธ์ 2538) และเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์เรื่อง “สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” เสนอต่อ สกว. เมื่อต้นเดือนมีนาคม 2538 (วิสุทธิ ใบไม้, 2538) ซึ่งนำไปสู่กระบวนการระดมความคิดเห็นอย่างกว้างขวางในกลุ่มนักวิชาการชั้นนำด้านชีววิทยาและสาขาที่เกี่ยวข้องของไทยประมาณ 40 คนมาประชุมร่วมกันเมื่อปลายเดือนมีนาคม 2538 โดยมี ศ.นพ. วิจารณ์ พานิช ผู้อำนวยการ สกว. และ รศ.ดร. ศักรินทร์ ภูมิรัตน์ ผู้อำนวยการ ศช. เข้าร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมมีความเห็นพ้องต้องกันว่า สกว. และ ศช. ควรจะร่วมมือกันจัดตั้งโครงการขนาดใหญ่ (mega - project) เพื่อสนับสนุนการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และผลิตนักวิจัยรุ่นใหม่ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการเตรียมความพร้อมในการรองรับ

อนุสัญญาฯ (CBD) โดยที่ประชุมได้มอบหมายให้ ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบบัว เป็นผู้ประสานงานจัดทำข้อเสนอโครงการ (proposal) จัดตั้ง “**โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย**”(Biodiversity Research and Training Program หรือโครงการ BRT) เสนอต่อ สกว. และ ศช. พิจารณาร่วมทุนให้การสนับสนุนการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานประมาณกลางปี 2538 และภายในเวลาไม่นานนัก สกว. และ ศช. ก็ให้ความเห็นชอบจัดตั้งโครงการ BRT และแต่งตั้งให้ ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบบัว เป็นหัวหน้าโครงการฯ และมีสำนักงานเลขานุการอยู่ในอาคารสวทช. ถนนโยธี โครงการ BRT จึงก่อตั้งได้ในปลายปี 2538 และเริ่มดำเนินการอย่างเต็มรูปแบบเมื่อต้นปี 2539

- การสัมมนาเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” วันที่ 16-18 สิงหาคม 2538 ณ โรงแรมอมารี ประตูน้ำ กรุงเทพฯ จัดโดยสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) ร่วมกับโครงการความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย-เดนมาร์ก (Danish Cooperation on Environment and Development หรือ DANCED) เพื่อเผยแพร่ความรู้และการเตรียมความพร้อมของประเทศไทยเกี่ยวกับอนุสัญญาฯ (CBD)

- ปลายปี 2538 กระแสความหลากหลายทางชีวภาพกระเพื่อมแรงมากขึ้นในสังคมไทย ผู้คนในวงวิชาการรวมทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจและจัดกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ มีการประชุมนานาชาติเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย” ระหว่างวันที่ 2-6 ตุลาคม 2538 ณ โรงแรมริมกก จ. เชียงราย จัดโดยคณะอนุกรรมการอนุสัญญาฯ (CBD) ร่วมกับองค์การ DANCED เพื่อเสนอผลงานวิจัยและสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยรวมทั้งการปรึกษาหารือความร่วมมือทางวิชาการระหว่างนักวิชาการไทยกับนักวิจัยจากนานาชาติ

- เนื่องจากยังมีข้อโต้แย้งกันในสังคมไทยเกี่ยวกับความพร้อมของประเทศไทยที่จะเข้าเป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาฯ (CBD) ดังนั้นมหาวิทยาลัยมหิดลจึงได้จัดการสัมมนาเรื่อง “อนุสัญญาว่าด้วยความ

หลากหลายทางชีวภาพกับความพร้อมของประเทศไทย” ระหว่างวันที่ 16-17 ตุลาคม 2538 ณ โรงแรมโซลทวินทาวเวอร์ กรุงเทพฯ เพื่อระดมความคิดทางด้านนโยบาย ด้านกฎหมาย ด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี และด้านการคุ้มครองสิทธิภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

- ในขณะเดียวกัน ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ ได้รับเชิญไปให้ข้อมูลและผลการศึกษาศาสนาภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยในที่ประชุมคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2538 คณะกรรมการฯ ให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรชีวภาพของไทยและพร้อมให้การสนับสนุนการดำเนินงานของโครงการ BRT ที่เพิ่งก่อตั้งขึ้น

- ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) ได้จัดการประชุมวิชาการประจำปี 2538 เรื่อง “เทคโนโลยีชีวภาพ : การจัดการทรัพยากรชีวภาพและสิ่งแวดล้อม” ระหว่างวันที่ 30 พฤศจิกายน - 1 ธันวาคม 2538 ณ โรงแรมสยามซิตี กรุงเทพฯ เพื่อเป็นเวทีให้ผู้มีความรู้และผู้สนใจได้ระดมความคิดพร้อมข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศและจากต่างประเทศ เพื่อนำมาวางแนวทางการวิจัยและพัฒนา(R&D) ด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

- ปี 2539 ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย (ทปอ.) ให้ความสนใจการศึกษาและการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในมหาวิทยาลัยต่างๆ จึงได้เชิญให้ ศ.ดร.วิสุทธิ์ ใบไม้ไปให้ข้อมูลและแนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในที่ประชุม ทปอ. เดือนพฤษภาคม 2539 และได้แต่งตั้งคณะทำงาน “การพัฒนาบุคลากรของประเทศเพื่อรองรับความก้าวหน้าด้านความหลากหลายทางชีวภาพ” (ประธาน: ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้)เพื่อทำรายงานให้ที่ประชุม ทปอ. ต่อไป

- มหาวิทยาลัยมหิดลเป็นแกนนำร่วมกับมหาวิทยาลัยหลักอีก 5

แห่ง (มก., มศว., มช., มข., มอ.) จัดทำจัดทำข้อเสนอโครงการ (proposal) ความร่วมมือและสร้างเครือข่ายการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Consortium) เพื่อเสนอขอรับทุนสนับสนุนจากโครงการเงินกู้ ADB ของทบวงมหาวิทยาลัย เมื่อต้นเดือนกรกฎาคม 2539 (ปัจจุบัน คือ ศูนย์ความเป็นเลิศ Center of Excellence ซึ่งมีอยู่ 9 ศูนย์โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดินทุกปี) แต่เป็นที่น่าเสียดายที่โครงการฯ นี้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งให้ความสนใจเทคโนโลยีชีวภาพตามกระแสการพัฒนายุทธศาสตร์และเทคโนโลยีแต่กลับมองข้ามความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพ ทำให้ประเทศไทยต้องเสียโอกาสการขับเคลื่อนงานวิจัยและสร้างคนรุ่นใหม่ทางด้านชีววิทยาพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพและทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาประเทศตลอดจนการสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการที่สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก

- การสัมมนาวิชาการเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ-การใช้ประโยชน์-การอนุรักษ์-การวิจัย” ระหว่างวันที่ 20-22 กันยายน 2539 ณ โรงแรมรอยัลบีช พัทยา จ. ชลบุรี จัดโดยโครงการจัดตั้งศูนย์ศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของสิ่งมีชีวิตและแนวทางการศึกษาวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และเชื่อมโยงกับสถาบันวิจัยอื่นๆ ด้วย

- การประชุมวิชาการประเพณีมหิดล-ธรรมศาสตร์ ครั้งที่ 5 เรื่อง “ประชาธิปไตย คุณภาพชีวิต และสิทธิมนุษยชนในรอบ 20 ปี : รำลึก 6 ตุลาคม 2519” ระหว่างวันที่ 3-4 ตุลาคม 2539 ณ โรงแรมดุสิตธานี กรุงเทพฯ จัดโดยมหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศ.ดร. วิสุทธิ ไบไม้ ได้รับเชิญไปเสนอเอกสารวิชาการเรื่อง “การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม” โดยเน้นการพัฒนาบุคลากรและเงินทุนสนับสนุนการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย โดยเฉพาะเงินทุนวิจัยจากโครงการ BRT

- การสัมมนาวิชาการเรื่อง “Thai-Swedish Symposium on Biodiversity and Biotechnology” ระหว่างวันที่ 7-8 ตุลาคม 2539 ที่ กรุงเทพฯ จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สวทช./ศช. ร่วมกับ The Royal Swedish Academy of Science เพื่อกระชับความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพระหว่างนักวิจัยชีววิทยาของทั้งสองประเทศ

- การประชุมวิชาการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 22 ระหว่างวันที่ 16-18 ตุลาคม 2539 ณ บางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลพลาซา ลาดพร้าว ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ ได้รับเชิญบรรยายพิเศษเรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” เพื่อเสนอแนวทางการทำวิจัยและแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย โดยเฉพาะเงินทุนวิจัยจากโครงการ BRT

- การประชุมวิชาการพฤกษศาสตร์เรื่อง “ทรัพยากรพืชของเชิงเขาหิมาลัย” ระหว่างวันที่ 18-19 พฤศจิกายน 2539 ณ สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ และโรงแรมฮอติเดย์อินน์ จ. เชียงใหม่ จัดโดยองค์การสวนพฤกษศาสตร์ เพื่อทบทวนความรู้และสร้างเครือข่ายนักพฤกษศาสตร์รุ่นเก่าและรุ่นใหม่ให้สานงานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพของพืชของประเทศไทยอย่างมีประสิทธิภาพ

5. กระแสความหลากหลายทางชีวภาพในทศวรรษที่ 2540

การพัฒนาองค์ความรู้และการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพยังคงเป็นกระแสต่อเนื่องในสังคมไทยในทศวรรษที่ 2540 โดยมีกิจกรรมทางวิชาการหลายครั้งที่พอสรุปได้ ดังนี้

- การสัมมนาวิชาการเรื่อง “แนวทางการวิจัยและพัฒนาด้านชีววิทยาของชาติในทศวรรษหน้า” วันที่ 23 มกราคม 2540 ณ โรงแรมมารวยการ์เด็น กรุงเทพฯ จัดโดยฝ่ายประสานงานวิจัยและพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัยและ

พัฒนาชีววิทยาประยุกต์และการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

- การสัมมนาวิชาการเรื่อง “วัฒนธรรมกับความหลากหลายทางชีวภาพ” วันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2540 ณ กรมวิชาการเกษตร จัดโดยกรมวิชาการเกษตรร่วมกับบริคอฟ โดยการสนับสนุนจากเครือซีเมนต์ไทยเพื่อรวบรวมและระดมความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชนไทยในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพ มีผู้เข้าร่วมประชุมทั้งหมดประมาณ 200 คน ประกอบด้วยประกอบด้วยนักวิทยาศาสตร์ นักสังคมศาสตร์ นักมนุษยศาสตร์และผู้แทนชุมชนจากภาคต่างๆ ทั่วประเทศ

- กลางปี 2540 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ “นโยบายมาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2541-2545” ในวงเงินงบประมาณ 5,467.4 ล้านบาทที่เสนอโดยสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

- สืบเนื่องจากเรื่องนี้คณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย (กม.) แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการนโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ทบวงมหาวิทยาลัย” เพื่อบริหารจัดการเงินงบประมาณในส่วนที่มหาวิทยาลัยต่างๆ เสนอไว้ในนโยบายและแผนฯ ดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันมหาวิทยาลัยหลายแห่งตื่นตัวและจัดตั้งโครงการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพภายในมหาวิทยาลัยเอง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นต้น เพื่อรองรับการสนับสนุนทุนวิจัยจากโครงการ BRT และทุนจากเงินงบประมาณประจำปีตามนโยบายและแผนฯ ของ สผ.

- ในช่วงเวลาเดียวกัน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้ง “คณะกรรมการจัดตั้งสถาบันทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทาง

ชีวภาพ” (ประธาน : นายปิติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา, รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์) เพื่อรองรับการดำเนินงานตามอนุสัญญา (CBD) การประชุมวิชาการประจำปีโครงการ BRT ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 17-19 ตุลาคม 2540 ณ โรงแรมโลตัสปางสวนแก้ว จ. เชียงใหม่ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 350 คน เพื่อให้นักวิจัยได้เสนอผลงานวิจัยและเผยแพร่ความรู้และสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

- การประชุมวิชาการนานาชาติเรื่อง “International Conference on Biodiversity and Bioresources-Conservation and Utilization” ระหว่างวันที่ 23-27 พฤศจิกายน 2540 ณ โรงแรมภูเก็ตอาร์คาเดีย จัดโดย ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (ศช.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) และ International Union of Pure and Applied Chemistry (IUPAC) ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย เพื่อเสนอผลงานวิจัยด้านการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพและความก้าวหน้าทางวิชาการเคมีที่เกี่ยวข้องกับสิ่งมีชีวิตโดยมีผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศและในประเทศเข้าร่วมประชุมจำนวนมาก

- เดือนมกราคม 2541 ศ.นพ. ญัฐ ภมรประวัติ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล นำผู้ทรงคุณวุฒิของคณะกรรมการรางวัลมหิดล ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์รางวัล โนเบล (Nobel Laureates) 3 ท่าน ได้แก่ Prof. J. Lederberg, Prof. V. Ramalingaswami, Prof. C. Milstein เข้าเยี่ยมชมสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) โดยมี ศ.ดร. ยงยุทธ ยุทธวงศ์ ผู้อำนวยการ สวทช. และผู้อำนวยการของ 3 ศูนย์ฯ พร้อมด้วย ศ.นพ. วิจารณ์ พาณิช ผู้อำนวยการ สกว. และ ศ.ดร.วิสุทธิ ใบไม้ ผู้อำนวยการโครงการ BRT ร่วมให้การต้อนรับ ศ.ดร. วิสุทธิ ใบไม้ ได้รายงานการดำเนินงานของโครงการ BRT ให้ที่ประชุมทราบโดยเน้นการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานและการสร้างคนรุ่นใหม่ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้ให้ความสนใจและสนับสนุนโครงการ BRT และมีความเห็นว่าโครงการนี้มีความสำคัญและ

เหมาะสมสำหรับประเทศไทยที่ต้องการงานวิจัยพื้นฐานและการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ให้ทันกับความต้องการของประเทศพร้อมทั้งให้การสนับสนุนและให้กำลังใจผู้บริหารโครงการ BRT

- ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน วารสารวิชาการของสหรัฐอเมริกา คือ (AAAS) Science 279: 1482, 6 March 1998 ได้ตีพิมพ์เรื่องพิเศษ “Science in Southeast Asia” และตีพิมพ์คอลัมน์ “Profile: Securing a Niche for Basic Biology” เกี่ยวกับประวัติการวิจัยชีววิทยาพื้นฐานกับการดำเนินงานของโครงการ BRT จากการสัมภาษณ์ ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ หัวหน้าโครงการ ฯ

- คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร ได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การดำเนินการของประเทศไทยกับอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ” ระหว่างวันที่ 15-16 มิถุนายน 2541 ณ อาคารรัฐสภา 2 โดยมีนายวันมูหะมัดนอร์ มะทา ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธานการประชุมฯ มีผู้เข้าร่วมประชุมจากภาครัฐ ภาคเอกชน นักวิชาการและนักการเมืองรวมทั้งหมดประมาณ 200 คน สรุปผลที่สำคัญของการประชุมฯ คือ เสนอให้จัดตั้ง **องค์การบริหารความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ หรือ อบช.**(National Biological Diversity Administration หรือ NBDA) ในกำกับสำนักนายกรัฐมนตรี โดยให้คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยภาครัฐ ภาคสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ภาคประชาชนและภาควิชาการ โดยให้จัดสรรเงินกองทุนสำรอง 400 ล้านบาท (จากสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล) และเงินอุดหนุนประจำปีจากรัฐบาล โดยที่ประชุมได้จัดตั้งคณะทำงานโดยมีนายธีระ สลักเพชร ส.ส. จังหวัดตราด เป็นประธานฯ (ศ.ดร. วิสุทธิ์ ใบไม้ ร่วมอยู่ในคณะทำงานนี้ด้วย) เพื่อทำแผนการจัดตั้งองค์กรอิสระดังกล่าวและให้จัดตั้งสำนักงานเลขานุการเพื่อดำเนินงานในเบื้องต้น แต่เนื่องจากประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ (ต้มยำกุ้ง) ในช่วงเวลานั้นทำให้โครงการจัดตั้งองค์การบริหารฯ อบช. (NBDA) ดังกล่าวต้องสะดุดลงอย่างน่าเสียดายและชะลอออกไปอย่างไม่มี

กำหนดจนกระทั่งถูกสืมเลื่อนไป ความล้มเหลวในการจัดตั้งองค์การอิสระ ครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ 3 (ครั้งที่ 1 ปี 2534, ครั้งที่ 2 ปี 2536) ทำให้ประเทศไทยเสียโอกาสที่จะพัฒนาองค์ความรู้และสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการรวมทั้งการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพตลอดจนความพร้อมที่จะแข่งขันกับนานาชาติบนฐานทรัพยากรชีวภาพอันเป็นจุดแข็งของประเทศไทยอย่างน่าเสียดายยิ่ง

- ประชุมเครือข่ายนักศึกษาคณะการครู สควค. ร่วมกับเครือข่ายอาจารย์จากสถาบันราชภัฏและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยของรัฐในระหว่างการประชุมวิชาการประจำปีโครงการ BRT ครั้งที่ 2 (วันที่ 12-15 ตุลาคม 2541) ณ โรงแรมเจริญธานี ปรีณเซส จ. ขอนแก่น เพื่อระดมความคิดและพัฒนาความร่วมมือในการเรียนการสอนและการวิจัยวิทยาศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศไทย

- สืบเนื่องจากการประชุมโครงการ BRT ครั้งที่ 2 นี้โครงการ BRT ได้สนับสนุนให้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการผู้บริหารของสถาบันราชภัฏทั่วประเทศเรื่อง “เครือข่ายชุมชนวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น” ระหว่างวันที่ 18-19 สิงหาคม 2542 ณ สถาบันราชภัฏเชียงรายเป็นครั้งแรก และประชุมต่อเนื่องเป็นครั้งที่ 2 ในระหว่างการประชุมวิชาการประจำปีโครงการ BRT ครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 11-14 ตุลาคม 2542 ณ โรงแรม เจ. บี. หาดใหญ่ จ. สงขลา เพื่อจุดประกายและขยายผลให้เกิดการเรียนรู้เชื่อมโยงกันในหลากหลายมิติทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มอาจารย์ในสถาบันราชภัฏทั่วประเทศในลักษณะพันธมิตรเกาะเกี่ยวโยงใยเป็นเครือข่ายการวิจัยเชิงพื้นที่และวิจัยวิทยาศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืนให้เป็นรูปธรรม

- ปี 2542 มีการตราพระราชบัญญัติที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับทรัพยากรชีวภาพ 2 ฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.คุ้มครองพันธุ์พืช พ.ศ. 2542 และ พ.ร.บ.คุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย พ.ศ. 2542 เพื่อ

รองรับอนุสัญญาฯ CBD และช่วยเป็นเครื่องมือในการใช้ประโยชน์และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นซึ่งจะช่วยเสริม พ.ร.บ. อื่นๆ ที่มีอยู่แล้ว ได้แก่ พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ, พ.ร.บ. ป่าสงวน, พ.ร.บ. ป่าไม้, พ.ร.บ. สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า, พ.ร.บ. บำรุงพันธุ์สัตว์, พ.ร.บ. ประมง, พ.ร.บ. เชื้อโรค, พ.ร.บ. พันธุ์พืช เป็นต้น

- ปี 2542 จัดตั้ง “ศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ” (ศลช.) ในศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ(ศช.) สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.) ตามมติของที่ประชุมใหญ่ของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อปี 2541 และตามแนวทางของคณะทำงานโครงการจัดตั้งองค์การบริหาร ฯ ออบช. (NBDA) โดยศลช. ทำหน้าที่ดำเนินการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีเพื่อจัดตั้ง “คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ” (กocz.) และทำหน้าที่เป็นเลขานุการ กocz. ซึ่งแยกจากบทบาทหน้าที่ของสำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.)

- จัดตั้ง “คณะกรรมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพแห่งชาติ”(กocz.) เดือนมกราคม 2543 ภายใต้กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ตามประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี โดยให้ กocz. แยกออกมาจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติซึ่งมีบทบาทหน้าที่กำกับดูแลสิ่งแวดล้อมทางกายภาพได้อย่างเต็มที่โดย กocz. มีหน้าที่สำคัญ คือ การเสนอแนวทางและนโยบาย มาตรการ และแผนงานการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย การเจรจาต่อรองเงื่อนไขการเข้าถึงทรัพยากรชีวภาพ การศึกษาวิจัยพืช สัตว์ จุลินทรีย์และระบบนิเวศเขตร้อน รวมทั้งดูแลความปลอดภัยทางชีวภาพด้วย โดยมีศูนย์ความหลากหลายทางชีวภาพ (ศลช.) ทำหน้าที่เป็นเลขานุการของ กocz. และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการประสานงานการบริหารจัดการต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งนี้ศลช. ได้เปิดตัวหน่วยงานโดยจัดกิจกรรมสัมมนาวิชาการในระดับภูมิภาค

เรื่อง “ความหลากหลายทางชีวภาพ” เป็นครั้งแรก ระหว่างวันที่ 27-28 ตุลาคม 2543 ที่โรงแรมโซฟิเทลราชาออคิต จ. ขอนแก่น (ต่อมาในปี 2545 ได้โอนภารกิจของ ศลช. ให้แก่สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่)

- ปี 2543 สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) จัดทำรายงานระดับประเทศเรื่อง “Biodiversity Conservation in Thailand : A National Report” เพื่อประมวลสถานภาพและมาตรการการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย

- การสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ การฟื้นฟูป่า: ถึงเวลาชุมชนมีส่วนร่วมแล้วหรือยัง?” ระหว่างวันที่ 23-25 มิถุนายน 2543 ณ โรงแรมสีมาธานี จ. นครราชสีมา จัดโดยศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกหรือรีคอฟ (RECOFTC) ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนอื่นๆ และมีนักวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาและองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วมประชุมประมาณ 100 คน

- การประชุมวิชาการนานาชาติ เรื่อง “Centenary Celebration of Thai-Danish Co-operation in Biodiversity” ระหว่างวันที่ 10-11 กุมภาพันธ์ 2544 ณ สวนพฤกษศาสตร์ จ. เชียงใหม่ เพื่อให้เกิดความร่วมมือการทำวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพอย่างต่อเนื่องระหว่างนักวิจัยไทยกับนักวิจัยเดนมาร์ก

- โครงการ BRT ยังคงเป็นโครงการหลักที่พัฒนากำลังคนและสร้างองค์ความรู้พื้นฐานด้านความหลากหลายทางชีวภาพ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก สกว. และ ศช. ให้ดำเนินงานต่อเนื่องเป็นระยะที่ 2 (2544-2548)

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) สนับสนุนการวิจัยเชิงนโยบายเรื่อง “กฎหมายความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย”

โดย รศ.ดร. จักรกฤษณ์ ครอบงำ และคณะ (2544) ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายของไทยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพ

ปี 2544 เกิดเครือข่ายศูนย์เก็บรักษาจุลินทรีย์แห่งประเทศไทย (TNCC) 4 แห่ง ได้แก่ หน่วยเก็บรักษาจุลินทรีย์เฉพาะทางของศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (BCC) หน่วยเก็บรักษาจุลินทรีย์ทางการแพทย์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ (DMST) หน่วยเก็บรักษาจุลินทรีย์ทางการเกษตร กรมวิชาการเกษตร (DOA) และศูนย์จุลินทรีย์ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (TISTR)

- ปี 2545 คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบ “นโยบาย มาตรการ และแผนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน พ.ศ. 2546-2550 ในวงเงินงบประมาณ 7,538.97 ล้านบาท ที่เสนอโดย สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (สผ.) กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม และในโอกาสเดียวกัน สผ.ได้จัดทำรายงานเรื่อง “National Report on the Implementation of Convention on Biological Diversity” (2002)

- การสัมมนาวิชาการเรื่อง “แปลงศึกษานิเวศวิทยาระยะยาว (LTERS) สำหรับติดตามตรวจสอบระบบนิเวศ” วันที่ 18 พฤษภาคม 2545 ณ อาคารสหกรณ์ออมทรัพย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดโดยโครงการ BRT ร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อระดมความคิดและหาแนวทางร่วมมือกันในการพัฒนาโครงการศึกษานิเวศวิทยาระยะยาวและการวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพให้กว้างขวางมากขึ้น

- ปี 2545 มีการปฏิรูปและปรับโครงสร้างภายในระบบราชการ ซึ่งนำไปสู่การจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่แยกออกจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงฯ ใหม่นี้มีพันธกิจสำคัญในการดำเนินงานสงวนอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการบริหารจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีสำนักความหลากหลาย

ทางชีวภาพ ในสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) ทำหน้าที่เป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการ กอช. โดยรับโอนภารกิจมาจาก ศลช. ซึ่งยกเลิกไป แต่การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยยังขาดความเชื่อมโยงอย่างเป็นเอกภาพระหว่าง 3 กระทรวงหลักดังกล่าวทำให้งานด้านนี้ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

- การประชุมสุดยอดของโลกว่าด้วยการพัฒนาที่ยั่งยืน (World Summit on Sustainable Development-WSSD) หรือ Earth Summit 2002 ระหว่างวันที่ 26 สิงหาคม-4 กันยายน 2545 ณ เมืองโจฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg) ประเทศแอฟริกาใต้จัดโดยองค์การสหประชาชาติ การประชุม ฯ ครั้งนี้นับเป็นครั้งที่ 2 หลังจาก 10 ปีของการประชุมสุดยอดของโลกครั้งแรกเมื่อปี 2535 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร (Rio de Janeiro) ประเทศบราซิล ซึ่งเรียกการประชุมสุดยอดครั้งที่ 2 โดยย่อว่า “Rio+10” เพื่อถกปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีผู้นำประเทศต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนจากทั่วโลกเข้าร่วมประชุม แต่การประชุมสุดยอดครั้งที่ 2 นี้ยังไม่มีข้อตกลงร่วมกันอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

- หลังจากมีการเตรียมความพร้อมมานานพอสมควรแล้วประเทศไทยได้มอบสัตยาบันสารเพื่อเข้าเป็นรัฐภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (CBD) เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2546 และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีลำดับที่ 188 เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 ทำให้เกิดกระแสการตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญจำเป็นเร่งด่วนในการดำเนินการศึกษาวิจัยค้นหาความรู้พื้นฐานด้านความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น เพื่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพที่ยังคงเหลืออยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

- ธนาคารโลกจัดทำเอกสารเรื่อง “สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2547: สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพ” (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) โดย รศ.ดร. สมโภชน์ ศรีโกสามาตร และคณะและได้รับการ

สนับสนุนข้อมูลส่วนหนึ่งจากโครงการ BRT เพื่อประมวลสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยในเชิงการวิจัย การใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย

- ปี 2547 พื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ได้รับการประกาศจากองค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโก (UNESCO) ขึ้นทะเบียนเป็น 1 ใน 7 มรดกโลกแห่งใหม่ของโลก โครงการ BRT ได้มีส่วนร่วมในการทำหน้าที่สานต่องานวิจัยเชิงพื้นที่ (area-based research) เพื่อการวิจัยนิเวศวิทยาระยะยาวรวมทั้งการสร้างสถานีวิจัยถาวรในพื้นที่ที่เอื้อต่อการวิจัยแบบเชื่อมโยงระหว่างนักวิจัยในประเทศและต่างประเทศรวมทั้งการวิจัยเพื่อเร่งรัดการอนุรักษ์สิ่งมีชีวิตที่ถูกคุกคาม และมีการประมวลความรู้ดังกล่าวไว้อย่างเป็นระบบ

- ที่ประชุมสมัชชาทั่วไปแห่งสหประชาชาติ พ.ศ. 2549 (United Nations General Assembly in 2006) ได้มีมติรับรองการประกาศให้ปีพ.ศ. 2553 (ค.ศ. 2010) เป็น “ปีสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ” (International Year of Biodiversity 2010–IYB) ซึ่งเป็นเรื่องสืบเนื่องมาจากผลการประชุมสุดยอดของโลก ครั้งที่ 2 (WSSD) ปี 2545 ที่ประเทศแอฟริกาใต้เพื่อเพิ่มพูนความตระหนักในความสำคัญของความหลากหลายทางชีวภาพและส่งเสริมให้ประเทศภาคีอนุสัญญาฯ (CBD) ให้มีกิจกรรมระดับชาติอย่างพร้อมเพรียงกัน

- ต้นปี 2549 โครงการ BRT ได้รับอนุมัติจาก สกว. และ ศช. ให้ขยายเวลาต่อจากการดำเนินงานในระยะที่ 2 ออกไปอีก 5 ปี (2549–2553) โดยใช้งบประมาณที่เหลือจ่ายจากระยะที่ 2

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแต่งตั้ง “คณะทำงานเฉพาะกิจเพื่อดำเนินการเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ” วันที่ 13 มิถุนายน 2548 (ประธาน: นายปีติพงศ์ พึ่งบุญ ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, นายยุกต ติยไพรัตน์ รัฐมนตรีว่าการ) เพื่อจัดทำแผนการดำเนินงานด้านความหลากหลายทาง

ชีวภาพ ต่อมาสำนักนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง “คณะกรรมการศึกษาและจัดทำโครงสร้างสำนักงานบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (องค์การมหาชน)” วันที่ 4 สิงหาคม 2548 (ประธาน : นายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ ที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร) เพื่อจัดทำโครงสร้างสำนักงานบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทยให้เป็นเอกภาพมากขึ้น คณะกรรมการทั้ง 2 ชุดนี้มีเป้าหมายคล้าย ๆ กันและทำงานขนานกันไปภายใต้การกำกับของหน่วยงานต่างกัน อย่างไรก็ตามหลังจากมีการประชุมคณะกรรมการ ฯ 3 ครั้ง คณะกรรมการศึกษาและจัดทำโครงสร้างก็หมดหน้าที่เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปี 2549 โดยไม่มีการจัดตั้งองค์การมหาชน ในขณะที่คณะทำงานเฉพาะกิจ ฯ ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินการต่อเนื่องจนกระทั่งจัดตั้งองค์การมหาชน (สพภ.) ในปี 2550

6. การบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย

ต้นทศวรรษที่ 2550 มีเหตุการณ์หลายอย่างเกิดขึ้นเกี่ยวกับนโยบายและการบริหารจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

- จัดตั้ง “สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)” (สพภ.) ในกลางปี 2550 เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจจากทรัพยากรชีวภาพ รวมทั้งเสนอแนะนโยบายและมาตรการเกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพต่อคณะรัฐมนตรี แต่ไม่ได้สนับสนุนทุนวิจัยชีววิทยาพื้นฐานและพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ด้านความหลากหลายทางชีวภาพ

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) จัดเตรียมทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ซึ่งเน้นการพัฒนาประเทศบนฐานความ

หลากหลายทางชีวภาพเป็นครั้งแรกของประเทศไทย ในการนี้โครงการ BRT ได้มีส่วนเข้าร่วมการทำแผนฉบับที่ 10 ด้วย

- ปี 2551 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทยได้ทำรายงานการศึกษาเรื่อง “โครงการการจัดการความรู้เพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น” (มิถุนายน 2551) โดยเสนอผลการประเมินสถานภาพและข้อเสนอแนะกลไกการบริหารจัดการ การเข้าถึง และการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นแนวทางขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ให้เป็นรูปธรรมและนำไปสู่การปฏิบัติจริง

- ในช่วงเวลาเดียวกันก็มีรายงานการวิจัยเชิงนโยบายเรื่อง “การศึกษาวิจัยเพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาและจัดการความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อการพึ่งพาตนเอง โดยอาศัยวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่น” (พ.ศ. 2551) จัดทำโดย รศ.ดร. สุรวิช วรรณไกรโรจน์และคณะจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานฉบับนี้มีข้อเสนอแนะให้ภาครัฐสนับสนุนการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชีวภาพให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา โดยให้มีคณะกรรมการพหุภาคีที่มาจากทุกภาคส่วนทั้งวิทยาศาสตร์ องค์กรชุมชนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้เกิดผลอย่างจริงจังและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 10

- ปี 2552 สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (สพภ.) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) แต่งตั้งคณะทำงานจัดทำเค้าโครง “นโยบายเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ” (พ.ศ. 2552) เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา โดยเสนอให้แต่งตั้ง “คณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจฐานชีวภาพแห่งชาติ” เพื่อทำหน้าที่กำหนดทิศทาง กำกับนโยบายและบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทยในภาพรวมให้เป็นเอกภาพ โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรีเป็น

ประธาน เพื่อขับเคลื่อนนโยบายสู่การปฏิบัติจริงและให้เป็นวาระแห่งชาติ แต่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมยังเห็นแย้งว่าคณะกรรมการที่เสนอนี้อาจมีความซ้ำซ้อนกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ กอช. ทำให้เรื่องสำคัญนี้ต้องสะดุดหยุดลงอย่างน่าเสียดายและเสียโอกาสในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 10

- ปี 2552 สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ดำเนินการจัดตั้ง “ศูนย์ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านความหลากหลายทางชีวภาพ” (Center of Excellence in Biodiversity) ในรูปแบบของพหุภาคีที่ประกอบด้วยมหาวิทยาลัย 9 แห่งเข้าร่วมในระยะแรก เพื่อทำวิจัยชีววิทยาพื้นฐานใน 3 ด้าน ได้แก่ คลัสเตอร์สัตว์ คลัสเตอร์พืช และคลัสเตอร์จุลินทรีย์ โดยเน้นการศึกษาชีววิทยาพื้นฐานตั้งแต่ระดับสารพันธุกรรม สปีชีส์ จนถึงประชากรและนิเวศวิทยา โครงการนี้อยู่ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการการอุดมศึกษา (กกอ.) และรอผลการประเมินศูนย์ความเป็นเลิศฯ อีก 8 แห่ง ก่อนเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณา

7. ข้อสังเกต

1. การจัดตั้งองค์กรต่างๆ ทางการศึกษาและการวิจัยโดยเฉพาะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่กล่าวไว้ในบทความนี้ได้แก่ สวป., สสวท., ศูนย์ชีววิทยาทางทะเลภูเก็ต, STDB, TDRI, สทพ. เป็นต้น ส่วนมากได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณในระยะเริ่มต้นจากองค์การนานาชาติ (เช่น UNESCO, UNDP, UNEP, ADB,) และจากหน่วยงานระหว่างประเทศของประเทศที่พัฒนาแล้ว อาทิ สหรัฐอเมริกา (USAID), แคนาดา (CIDA), เดนมาร์ก (DANCED), ออสเตรเลีย (CSIRO) เป็นต้น ผู้เขียนจึงไม่แน่ใจว่าถ้าไม่มีองค์การนานาชาติดังกล่าวเข้ามาช่วยคิดริเริ่มการจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วโครงการหรือหน่วยงานเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้หรือไม่? ถ้ามองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่าภาครัฐของไทยไม่ได้คิดจัดตั้งหน่วยงานวิจัยที่ทำ

หน้าที่สร้างองค์ความรู้และค้นคว้าหาข้อมูลซึ่งเป็นเสมือน “เสาเอก” ของบ้านเมืองเพื่อเป็นฐานรากสำหรับการวางแผนและนโยบายในการพัฒนาประเทศ แต่ส่วนใหญ่รัฐบาลไทยจะได้รับคำแนะนำและชี้แนะจาก “ฝรั่ง” ก่อน จึงคิดตามและทำตามคำชี้แนะแม้กระทั่งในปัจจุบันนี้ก็ยังเป็นเช่นนี้อยู่ ส่วนความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะจากนักวิชาการไทยส่วนมากไม่ค่อยได้รับความสนใจจากรัฐบาลนอกเสียจากเกิดเหตุการณ์คับขันเท่านั้นที่เสียงจากนักวิชาการไทยจึงพอจะมีน้ำหนักขึ้นมาบ้าง ทำให้การพัฒนาประเทศต้องโอนเอนไปมาเมื่อถูกกระแทกด้วยกระแสทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากภายนอกประเทศและหรือจากภายในประเทศดังเช่นที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

กระนั้นก็ตามเมื่อมีการจัดตั้งองค์กรหรือหน่วยงานเกี่ยวกับการศึกษาและการวิจัยตามแนวคิดที่ดีและมีความเข้มแข็งชัดเจน แต่พอดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งหน่วยงานก็อ่อนแอและกลายเป็นแดนสนธยาเช่นเดียวกับหน่วยงานราชการทั่วไปเหมือนดังสุภาวดีไทย **“ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ เหลา ๆ ไปกลายเป็นบ้องกัญชา”** อย่างน่าเสียดาย

2. เอกสารประกอบการประชุม การบรรยาย การอภิปราย การเสวนาและความคิดเห็นพร้อมข้อเสนอแนะ จากเวทีการประชุมสัมมนาวิชาการต่าง ๆ ควรจะได้รวบรวมและตีพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือหรือ **“บันทึกการประชุมวิชาการ”** (Proceedings) โดยมีบรรณาธิการ (Editor) และการประเมินผลทางวิชาการตามหลักสากลเพื่อเผยแพร่และใช้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการที่มีคุณภาพและเชื่อถือได้ โดยไม่ต้องประชุมระดมความคิดเห็นกันบ่อย ๆ จนเสียเวลาและเสียเงินงบประมาณแผ่นดินเกินความจำเป็น การทำเอกสารหรือหนังสือวิชาการจากผลการประชุม ฯ เป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นระบบ “อ่าน (ฟัง)-คิด-เขียน(พูด)” ของนักวิชาการและนักวิจัยในประเทศที่พัฒนาแล้วจากซีกโลกตะวันตกแต่ประชาคมวิจัยและผู้บริหารภาครัฐของไทยไม่ค่อยให้ความสนใจและไม่ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้มากนัก ส่วนใหญ่มีเพียงเอกสารประกอบการประชุมหรือรายงานการประชุมที่ไม่มีบรรณาธิการและถูกเก็บไว้ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเท่านั้น ซึ่งยากต่อการ

ค้นหาข้อมูล ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อใช้อ้างอิงในการวางแผนและกำหนดนโยบายหลัก ๆ ขององค์กรหรือหน่วยงานของภาครัฐ ทำให้เราต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการจัดประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นกันมากมายหลายครั้งในบางเรื่องทั้ง ๆ ที่เคยมีการประชุมในเรื่องเดียวกันมาก่อนหน้านั้นแล้วและมีข้อเสนอแนะที่ดีและมีประโยชน์สำหรับการนำมาใช้อ้างอิงหรือนำมาปฏิบัติได้โดยตรง

3. ในช่วงระยะเวลาเปลี่ยนผ่านการพัฒนาการศึกษาและการวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดเวลา 20 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่ามีหน่วยงานภาครัฐจำนวนมากไม่น้อยในสังกัดกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษาและมหาวิทยาลัยของรัฐรวมทั้งภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น (ในส่วนของผู้เชี่ยวชาญมาได้ในบทความนี้อาจไม่ครบถ้วนทั้งหมด) แต่หน่วยงานเหล่านั้นทำงานแบบ “ต่างคนต่างทำ” แถมยังมีความขัดแย้งกันเพราะมีผลประโยชน์ทับซ้อนกันอยู่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน-น้ำ-ป่า และความหลากหลายทางชีวภาพขาดความเป็นเอกภาพและไม่เป็นระบบทั้งในเชิงนโยบายและการดำเนินงาน

เอกสารอ้างอิงและอ่านประกอบ

ข้อมูลและข้อความที่นำเสนอในบทความนี้ได้มาจากเอกสารวิชาการ บันทึกเหตุการณ์ต่างๆ ในรูปแบบเอกสารประกอบการประชุมสัมมนา บันทึกการประชุมวิชาการและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพที่ระบุไว้ในที่นี้ รวมทั้งเอกสารและเว็บไซต์แนะนำหน่วยงาน

ดาวรุ่ง กังวานพงศ์ และวิสุทธิ ใบไม้(บรรณาธิการ). 2537. พันธุศาสตร์ยุคใหม่: รวมผลงานสัมมนาวิชาการครั้งที่ 8. นวัตกรรมดาการพิมพ์ กรุงเทพฯ.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ (บรรณาธิการ). 2542. เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิ

- ปัญญาท้องถิ่น. การประชุมเชิงปฏิบัติการระดับผู้บริหาร. ศูนย์วิจัยและพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- วิวัฒน์ คติธรรมนิตย์ (บรรณาธิการ). 2536. ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- วิสุทธิ ใบไม้. 2538. สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ.
- วิสุทธิ ใบไม้. 2548. ความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และสังคมไทย โรงพิมพ์ชวนพิมพ์. กรุงเทพฯ.
- สิริวิวัฒน์ วงษ์ศิริ และศุภชัย หล่อโลหะการ (บรรณาธิการ). 2532. ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, บริษัทประชาชน จำกัด. กรุงเทพฯ.
- Biodiversity in Thailand: Research priorities for sustainable development. 1991. Science Society of Thailand (Biology Section) and Scientific Research Society of Thailand.
- Kongtong, P., S. Bhumibhamon, H. Wood and K. Boonprokob (eds.) 1991. Global Change: Effects on Tropical Forests, Agricultural, Urban and Industrial Ecosystems. Proceedings of National Biological Conference of Thailand, October. 1990, Bangkok.
- Thailand Country Study on Biodiversity. 1992. Ministry of Science, Technology and Environment and UNEP, Bangkok.
- WCS (The World Conservation Strategy). 1980. Gland International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN), Switzerland.
- Wilson, E.O. (ed.). 1988. BioDiversity. National Academy Press. Washington D.C., U.S.A.

